

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

● ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΙΣ ΠΗΓΕΣ (Γ.Β.Μ.).....	33
● Ο ΜΕΓΑΣ ΦΩΤΙΟΣ (820-898) (Βασ. Κ. Σταθάκη).....	35
● Η ΜΟΡΙΑΚΗ ΒΙΟΛΟΓΙΑ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΙ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (Καθηγ. Χρήστου Γιαμβριά).....	39
● ΜΕΙΝΟΝ ΜΕΘ' ΗΜΩΝ... (ποίημα Α.Χ.Κ.).....	42
● ΣΤΙΣ ΔΥΟ ΡΑΓΕΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ (Νίκου Θ. 'Αρβανίτη).....	43
● ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΟΙ ΓΝΩΣΤΟΙ - ΑΓΝΩΣΤΟΙ (Πανορμίτη).....	53
● ΣΧΟΛΙΑ (Βασ. Κ. Σταθάκη).....	55
● Η ΕΚΘΕΣΗ «ΒΥΖΑΝΤΙΟ (330-1453)» ΣΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ (Γεωργίου Μποροβήλου).....	57
● ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. 'Επικοινωνίας τής Χ.Ε.Ε.).....	59
● ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.....	62

ΕΤΟΣ 72ον

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2009

ΑΡΙΘ. 698

ΕΥΡΩ 1,50

**Πρός τούς κ.κ. Συνδρομητάς
τῶν « Ἀκτίνων »**

Μέ τήν ἔναρξη τοῦ νέου ἔτους ὑπενθυμίζομε στούς φίλους συνεργάτας
– συνδρομητάς μας, τήν ἀνάγκη νά ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τή συνδρο-
μή τους γιά τό ἔτος 2009.

Ἡ συνδρομή διά τό 2009 εἶναι ΕΥΡΩ 15.

Παρακαλοῦμε διά τήν ἔγκαιρον καταβολήν τῆς συνδρομῆς ὥστε νά συνε-
χίζεται τακτικά καί ἀπρόσκοπτα ἡ κυκλοφορία τῶν « Ἀκτίνων ».

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΟΥΣ 2009

Ἑσωτερικοῦ: ΕΥΡΩ 15 – Κύπρου: ΕΥΡΩ 20 –

Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: ΕΥΡΩ 30

Ἡ συνδρομή καταβάλλεται στά γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύτση 14),
Θεσσαλονίκης (Ἀγίας Σοφίας 41). Ἡμπορεῖ ἐπίσης νά ἀποστέλλεται
διά ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς εἰς τό Γραφεῖον μας τῶν Ἀθηνῶν (Κα-
ρύτση 14 – 105 61 Ἀθήνα).

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταί μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νά καταθέτουν τήν
συνδρομή τους, ἐναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, εἰς τούς
ἐθελοντάς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στίς πόλεις ὅπου ὑ-
πάρχουν.

Οἱ συνδρομηταί μας τοῦ ἔξωτερικοῦ ἡμποροῦν νά καταθέτουν τήν συν-
δρομή τους εἰς τόν λογαριασμόν μέ μορφή I.B.A.N. γιά ἐμβάσματα
τῆς Eurobank μέ ἀριθμό: GR. 1102602010000940100366081.

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Ἔτος 72ον

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2009

Ἀριθ. 698

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΙΣ ΠΗΓΕΣ

Παρουσιάζονται κατά καιρούς μερικοί πού ενδιαφέρονται γιά τό μέλλον τῆς Ἐκκλησίας. Τό πρόβλημά τους εἶναι: Πῶς ἡ παραδοσιακή πίστη θά παραμείνῃ ἀνόθευτη καί συγχρόνως νά ἐκσυγχρονισθῇ.

Δύο τάσεις παρατηροῦνται στήν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος. Ἡ «συντηρητική» καί ἡ «προοδευτική». Οἱ συντηρητικοί κατ' ἀρχήν φοβοῦνται, ὅτι ἡ παραδοσιακή πίστη σήμερα κινδυνεύει ἀπό ἄκαιρα καί ἄκριτα ἀνοίγματα. Ὑπονομεύεται, νοθεύεται, παραχαράσσεται ἀπό μοντέρνες θεωρίες καί διδασκαλίες. Ἡ ἱστορία, ἡ παράδοση, τό κύρος περιφρονοῦνται καί περιθωριοποιοῦνται. Γίνονται ἐπικίνδυνα ἀνοίγματα πού νοθεύουν τό ὀρθόδοξο φρόνημα. Τοῦ ἀφαιροῦν ὅλο τόν πνευματικό του δυναμισμό καί τό μεταβάλλουν σέ φτωχό ἀνθρώπινο κατασκεύασμα. Αὐτά περίπου ἰσχυρίζονται οἱ συντηρητικοί.

Καί οἱ λεγόμενοι προοδευτικοί; Αὐτοί μέ τή σειρά τους φρονοῦν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία καί εἰδικότερα οἱ τά πρῶτα

φέροντες στή διοίκησή της, δέν εἶναι σέ θέση καί δέν τολμοῦν νά κάνουν τίς ἀπαραίτητες προσαρμογές καί τοὺς ἀναγκαίους συγχρονισμούς πού ἀπαιτεῖ ἡ ἐποχή μας. Μόνο μιά ἐπανάσταση θά ἔσωζε τήν Ἐκκλησία καί θά τήν ἔβγαζε ἀπό τήν ἀπομόνωση, ἀπό τά στενά πλαίσιά της. Ἡ κοινωνική ἀποστολή της πρέπει νά μπῇ σέ πρῶτο πλάνο. Νά προσεχθοῦν τά κοινωνικά προβλήματα καί νά ἔπωνται τά πνευματικά. Τό φοβερό στήν ὑπόθεση εἶναι, ὅτι καί οἱ μέν καί οἱ δέ πιστεύουν πῶς ἡ Ἐκκλησία βρίσκεται σέ κίνδυνο ἀπό τοὺς ἄλλους. Οἱ συντηρητικοί ἀπό τοὺς προοδευτικούς καί οἱ προοδευτικοί ἀπό τοὺς συντηρητικούς.

Δέν πρόκειται νά ὑπογραμμίσουμε ἐδῶ πόσο δύσκολο εἶναι νά ἀποφύγῃ κανεῖς τίς ἀκρότητες. Ἡ μέση καί βασιλική ὁδός εἶναι πάντα ἀπό τά πιό δύσκολα προβλήματα. Ἡ ἀποκάλυψη τῆς ἀλήθειας γίνεται μονάχα σ' ἐκείνους πού τήν ἀναζητοῦν μέ ἀγνή διάθεση καί πνεῦμα ταπεινοφροσύνης. Πρέπει τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας νά βρῇ ἐπίδε-

κτικές και αναγεννημένες καρδιές, για να τίς «**οδηγήσει εις πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν**» (Ἰωάν. ιστ' 13). Τότε θὰ δοῦν καθαρά, ὅτι ἡ παραδοσιακὴ πίστις δέν εἶναι στατική καὶ ἀποστεωμένη. Εἶναι ζωντανή καὶ διαρκῶς ἐπὶκαιρη καὶ δέν προσφέρεται σέ ἐπιπόλαιους ἢ ἐντυπωσιακοὺς πειραματισμοὺς. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι πάντα νέο καὶ ἱκανὸ νὰ ἀνανεώσῃ ὅσους τὸ δέχονται ταπεινά, σάν τὰ παιδιά. Τὸ χριστιανικὸ, λοιπόν, μήνυμα δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἀνανέωση. Εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἀγέραστο, ἀκριβῶς γιατί δέν ὑπόκειται σὴ φθορὰ τοῦ χρόνου. Οἱ ἄνθρωποι χρειάζονται ἀνανέωση. Ὅχι ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὸ μήνυμά του. Ὁ Χριστιανισμὸς, ἡ Ἐκκλησία εἶναι «**ὁ Χριστὸς παρατεινόμενος εἰς τοὺς αἰῶνας**». Ἄν θέλουμε μάλιστα νὰ χρησιμοποιήσουμε μιὰ σύγχρονη ὀρολογία θὰ λέγαμε, πὼς χρειάζεται «ἀναπαλαίωση». Τί θὰ πῇ αὐτό;

Ὅπως προκειμένου νὰ ἐπισκευάσουμε μνημειώδη ἔργα, δέν πρέπει τίποτα νὰ προσθέσουμε, γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὸν ἀρχαῖο καὶ αὐθεντικὸ τους χαρακτήρα. Πολύ περισσότερο προκειμένου γιὰ τὸ χριστιανικὸ μήνυμα δέν χρειάζεται νὰ ἀνακαλύψουμε ἐντυπωσιακοὺς νεωτερισμοὺς, ἀλλὰ νὰ ἀνακαλύψουμε τὸν ἴδιο τὸν Χριστιανισμό, ἀψιμυθίωτο, καθαρὸ, καὶ ἀνόθευτο ἀπὸ ἀνθρώπινες

προσθήκες καὶ ἰδιασμοὺς. Ἐπομένως ἡ καλύτερη ἀνανέωση εἶναι ἡ ἐπιστροφή στίς πηγές ἢ μᾶλλον στήν Πηγὴ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ δέν κατασκευάζουμε ἐμεῖς ἓνα «νεοχριστιανισμό» τῆς δικῆς μας ἀρεσκείας, ἀλλὰ ζοῦμε τὸν ἀληθινὸ Χριστιανισμό τῆς παρθενικῆς Ἐκκλησίας. Τὸν Χριστιανισμό τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως, τῶν ἀπολογητῶν καὶ τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ὅσοι ἐπομένως κόπτονται γιὰ ἐκσυγχρονισμοὺς, ἃς διερωτηθοῦν: Πρόκειται γιὰ ἀνανέωση ἢ γιὰ προσαρμογὴ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου; Μήπως τοὺς ἐνοχλεῖ ἡ παραδοσιακὴ πίστις, γιατί ἤδη παρέδωσαν τὸν πνευματικὸ τους ὅπλισμό, γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὰ σκώμματα τοῦ κόσμου; Μήπως τοὺς πειράζει «**ὁ λόγος ὁ τοῦ σταυροῦ**» (Α' Κορινθ. α' 18) καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Ἐσταυρωμένου, γιατί εἶναι «**Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἑλλήσι δέ μωρίαν**» (Α' Κορινθ. α' 23), ἐνῶ αὐτοὶ θέλουν νὰ στηρίζονται στὴ «**σοφίαν τῶν σοφῶν**» (Α' Κορινθ. α' 19); Μήπως τοὺς ἐνοχλεῖ ἡ ἡθικὴ διδασκαλία, γιατί ἐλέγχεται ἡ ζωὴ τους καὶ γι' αὐτὸ μιᾶνε περιφρονητικά γι' αὐτή, γιὰ τοὺς «ἠθικολόγους» καὶ τοὺς «εὐσεβιστές»;

Γ.Β.Μ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΦΩΤΙΟΣ (820-898)

Α'

Στίς 6 Φεβρουαρίου ή 'Εκκλησία τιμᾷ τήν μνήμη τοῦ Μεγάλου Φωτίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καί ἀνθρώπου τῶν γραμμάτων. Ὁ Μέγας Φώτιος ὑπῆρξε μιᾷ ἐξέχουσα φυσιογνωμία τοῦ ἐνάτου μ.Χ. αἰῶνος, καινοτόμος μιᾷ νέας ἱστορικῆς ἐποχῆς. «Ἡ μεγαλοπρεπής τῆς ὄντως γιγαντώδους αὐτοῦ μορφῆς ἐμφάνισις ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἤναψε τοὺς σπινθήρας τῆς νέας ζωῆς, κατέλαβε τό κεντρικόν σημεῖον τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, τονίζει ὁ ἱστορικός καί Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος ἀείμνηστος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος. Διότι περί τό μέγα ὄνομα τοῦ Φωτίου περιστράφη καί ἐξ αὐτοῦ ἔλαβε τήν χαρακτηρίζουσαν αὐτόν ἱστορικὴν κατεύθυνσιν ὁ μεσαιωνικός Ἑλληνισμός, διαπλασθεὶς ἐκ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ. Ἀπὸ τήν ἐποχὴν τοῦ Μ. Φωτίου καί ἐδῶθε ἔχομε ἐντονώτερη τήν συνύφανσιν τοῦ οἰκουμενικοῦ ὁρθοδόξου πνεύματος καί τῆς ἑλληνικῆς παιδείας».

Γόνος ἀριστοκρατικῆς καί εὐπορῆς οἰκογένειας, ἡ ὁποία συνδεόταν μέ συγγενικούς δεσμούς μέ αὐτοκράτορες καί πατριάρχες ὁ Φώτιος εἶχε τήν οικονομική ἄνεση νά πραγματοποιήσῃ πολυτελεῖς συστηματικὲς σπουδὲς καί νά καταρτίσῃ σπουδαία βιβλιοθήκην ἐκκλησιαστικῶν καί ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἀγάπησε τό σχολεῖο καί τά βιβλία ὅσο λίγα παιδιὰ στὸν καιρὸ του καί ἴσως γιὰ πολλοὺς αἰῶνες μετέπειτα. Σπούδασε ἀριστα τήν ἀρχαία ἑλληνικὴ

φιλολογία, τήν ρητορικὴ, τήν ἱατρικὴ καί ἐμβάθυνε ὅσο λίγοι στὴν χριστιανικὴ γραμματεία καί μάλιστα στὴν Ἀγία Γραφή καί στοὺς Μεγάλους Πατέρας τῶν πρώτων αἰώνων.

«Πῶς ἀπέκτησε ὁμως τόσες γνώσεις; Ποιοὶ οἱ Καθηγηταὶ του; Καί ἐδῶ ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα δέν ἔχει καταλήξει σέ θετικὰ συμπεράσματα. Μερικοὶ τὸν παρουσιάζουν σάν αὐτοδίδακτο. Μέ τήν συστηματικὴ κοπιαστικὴ μελέτη καί σπουδὴ ὑποστηρίζουν ἔγινε ἀριστος ἐπιστήμων, δυνατός φιλόλογος, βαθύς θεολόγος. Ἄλλοι πάλι δέχονται σάν πιθανὸ δάσκαλο τοῦ Φωτίου τὸν περίφημο μαθηματικὸ Λέοντα, ὁ ὁποῖος μετὰ τήν καθαίρεσή του ἀπὸ τὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο τῆς Θεσσαλονίκης, ἐπανελάβε στήν Κωνσταντινούπολιν πάλιν τό διδασκαλικὸ του ἔργο. Πάντως ὅπως καί νά ἔχει ἡ ὑπόθεση, ὁ Φώτιος ἀπὸ νέος ἀπέκτησε πολλὰς γνώσεις, ἰδίως φιλολογικὲς καί θεολογικὲς. Συνεδύασε ἀριστα τήν αἰώνια Ἀλήθεια μέ τό σπινθηροβόλο πνεῦμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας».⁽¹⁾ Ὁ Φώτιος ἔγινε, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Βασίλειον, ἡ κεντρικὴ δύναμις τῆς μορφωτικῆς καί πνευματικῆς κινήσεως τῶν τελευταίων πενήντα χρόνων τοῦ ἐνάτου αἰῶνα.

Στὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαήλ Γ' (842-867), ὁ Φώτιος κατεῖχε διάφορα αὐλικά ἀξιώματα, ἂν καί φαίνεται ἡ κυρία του ἀπασχόληση ἦταν ἡ μελέτη

(1) π. Ἰωάννου Ἀλεξίου: «Ὁ Μέγας Φώτιος» ἐκδόσεις ΖΩΗΣ Ἀθῆνα 1968 σελ. 14.

καί ἡ διδασκαλία ἐκλεκτοῦ κύκλου μαθητῶν κατ' ἰδίαν. Δίδασκε μᾶλλον καί στήν νεοσύστατη σχολή τῆς Μαγναύρας. Τό Πανεπιστήμιον αὐτό ἔγινε τό κέντρο γύρω ἀπό τό ὁποῖο συγκεντρώθηκαν οἱ καλύτεροι διανοοῦμενοι τῆς αὐτοκρατορίας οἱ ὁποῖοι ἀμείβοντο πολύ καλά ἀπό τό θησαυροφυλάκιον τοῦ Κράτους. Τό πρόγραμμα διδασκαλίας ἀποτελεῖτο ἀπό ἐπτά μαθήματα τά ὁποῖα εἶχαν υἱοθετήσῃ οἱ σχολές τοῦ Βυζαντίου καί τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Τά μαθήματα αὐτά εἶναι συνήθως γνωστά ὡς «ἐλευθέρια μαθήματα» καί διαιροῦνται σέ δύο ὁμάδες: γραμματική, ρητορική καί διαλεκτική ἀφ' ἐνός καί ἀριθμητική, γεωμετρία, ἀστρονομία καί μουσική ἀφ' ἑτέρου. Ἡ φιλοσοφία καί οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἐδιδάσκοντο ἐπίσης στήν σχολή αὐτήν καί ἡ παρακολούθηση τῆς σχολῆς ἦταν δωρεάν.

Β'

Τό ἔτος 858 μετά τήν καθαίρεση τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου ἀπό τόν παντοδύναμο τότε Καίσαρα Βάρδα ὁ Φώτιος ἀνῆλθε στόν πατριαρχικόν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄν καί λαϊκός μέ μιᾶ σειρᾶ ἐντός πέντε ἡμερῶν χειροτονιῶν. Ἡ αὐθαίρετη αὐτή ἐνέργεια τοῦ Βάρδα πῆρε μεγάλες πολιτικές καί ἐκκλησιαστικές διαστάσεις· οἱ ὁπαδοί τοῦ Ἰγνατίου μέ ἐπικεφαλῆς τούς μοναχοὺς τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου ζήτησαν τήν παρέμβαση τοῦ πάπα τῆς Ρώμης Νικολάου, ὁ ὁποῖος μέ τήν σειρᾶ του ἐκμεταλλεύθηκε τήν εὐκαιρία αὐτή γιά νά λύσει ὀριστικά ὑπέρ τῆς Δυτικῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τό ζήτημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς καί ἔμμεσα τῆς πολιτικῆς ἐξαρτήσεως τῆς Καλαβρίας, τῆς Σικελίας καί τοῦ Ἰλλυρικοῦ (δυτικῆς Βαλκα-

νικῆς) ποῦ πρὶν ἀπό ἐνάμισυ αἰῶνα εἶχαν ἀποσπασθεῖ ἀπό τήν σφαῖρα ἐπιρροῆς τῆς Ρώμης. Γι' αὐτό ὁ Νικόλαος ἀρνήθηκε νά ἀναγνωρίσει τόν Φώτιο καί τάχθηκε ὑπέρ τοῦ Ἰγνατίου. Ὁ Ἰγνάτιος μέ τήν ἔφεσή του στήν Ρώμη ἀνεγνώριζε ἔμπρακτα τό λεγόμενον παπικό πρωτεῖον καί τό δικαίωμα τοῦ ποντίφηκα νά ἐπεμβαίνει σέ ὁλόκληρη τήν Ἐκκλησία. Μία ὅμως σύνοδος στήν Κωνσταντινούπολη (ἔτος 861), ἡ λεγομένη πρωτοδευτέρα ἐπεκύρωσε τήν καθαίρεση τοῦ Ἰγνατίου καί τήν ἐκλογή τοῦ Φωτίου. Ὁ πάπας ἀντέδρασε συγκαλώντας τό ἔτος 863 στήν Ρώμη σύνοδον ἡ ὁποία καθήρεσε τόν Φώτιον καί ἀνεγνώριζε ὡς κανονικόν Πατριάρχη τόν Ἰγνάτιο. Στό μεταξύ ἕνα ἄλλο πολιτικό καί ἐκκλησιαστικό ζήτημα πυροδοτοῦσε νέα ἔνταση στίς σχέσεις μεταξύ Ρώμης καί Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπεσταλμένοι τοῦ πάπα ἐκινοῦντο δραστήρια στήν Βουλγαρία γιά νά ἀποσπᾶσουν τούς νεοπροσῴλητους στόν Χριστιανισμόν Βουλγάρους ἀπό τήν ἐπιρροή τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Φώτιος καί ὁ αὐτοκράτορας Μιχαήλ ἀντέδρασαν μέ ριζικές λύσεις. Μία σύνοδος ἡ ὁποία ἔλαβε χώρα στήν Κωνσταντινούπολη τό ἔτος 867 καθήρεσε τόν πάπα Νικόλαον ὡς καινοτόμο σέ δογματικά (filioque) καί λειτουργικά ζητήματα, δηλαδή ὡς αἵρετικό. Ἦταν τό πρῶτο σοβαρό σχίσμα μεταξύ τῆς Ἀνατολικῆς καί Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Δίνοντας ἔτσι ἔμφαση στίς δογματικές καί λειτουργικές αὐτές διαφορές ἡ Κωνσταντινούπολη κατέστησε πλέον ἀδύνατη κάθε ἐπικοινωνία τῶν Βουλγάρων μέ τήν σχισματική Ρώμη.

Δραματικά ὅμως γεγονότα ἔδωσαν ἄλλην τροπὴν στά πράγματα· τόν ἴδιον

χρόνο (867)· ὁ αὐτοκράτορας Μιχαήλ δολοφονήθηκε ἀπὸ τὸν θετὸν του υἱὸ Βασίλειον τὸν Μακεδόνα ὁ ὁποῖος ἀνέβηκε στὸν θρόνο καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐτάχθηκε ὑπὲρ τῆς προσεγγίσεως μὲ τὴν Ρώμη. Ὁ Φώτιος ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνο, στὸν ὁποῖον ἀνακλήθηκε ὁ Ἰγνάτιος. Μία ἄλλη Σύνοδος (ἔτος 869) ἀναθεμάτισε τὸν Φώτιον ἐνῶ ἀπῆλλαξε ἀπὸ κάθε κατηγορία τὸν πάπα καὶ τὸν Ἰγνάτιον. Ἀργότερα ὡστόσο ὁ Φώτιος συμφιλιώθηκε τόσο μὲ τὰ ἀνάκτορα ὅσον καὶ μὲ τὸν Ἰγνάτιον, τὸν ὁποῖον μάλιστα διαδέχθηκε τὸ ἔτος 876 στὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ὁ νέος πάπας Ἰωάννης ὁ Η΄ ἔδειξε τάσεις συνδιαλλαγῆς μὲ τὴν Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ὅμως ὁ υἱὸς του καὶ διάδοχος τοῦ Βασιλείου ὁ Λέων ὁ ΣΤ΄ ὁ Σοφὸς καθάισε τὸν Φώτιο καὶ ἔκανε Πατριάρχην τὸν νεώτερον υἱὸν τοῦ Βασιλείου Στέφανον. Στὴν συνέχεια ὁ Φώτιος ἐξορίσθηκε στὴν μονὴ τῶν Ἀρμενιανῶν. Ἐκεῖ ἔζησε τὰ ὑπόλοιπα χρόνια τῆς πολυτάραχης ζωῆς του. Ἐξῆσε ὅμως καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ στὴν Βασιλεύουσα μὲ τὴν καρδιά του πάντα στραμμένη στὸν Κύριόν του καὶ Θεόν του. Συγχρόνως δὲν σταμάτησε νὰ ἐπιδίδεται στὴν τόσο γι' αὐτὸν εὐχάριστη ἀσχολία τῆς μελέτης καὶ τῆς συγγραφῆς. Ἐκεῖ τέλος ἐξεδήμησε πρὸς τὸν Κύριόν του στίς 6 Φεβρουαρίου 897 ἢ 898 μ.Χ.

Γ

Τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Φωτίου εἶναι ὀγκῶδες καὶ ποικίλο. Ἐκτὸς ἀπὸ πάμπολλα ποιητικὰ κείμενα (κανόνες, ἀκολουθίες, ἐπιγράμματα), σώζονται ἐπίσης ἐρμηνευτικὰ ὑπομνήματα τοῦ Φω-

τίου στίς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου, στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο καὶ στὰ συγγράμματα τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, μία συλλογὴ ἐρμηνευτικῶν ὁμιλιῶν μὲ τὸν τίτλο Ἀμφιλόχεια, οἱ πανηγυρικοὶ καὶ ἐπίκαιροι λόγοι ἀπὸ τοὺς ὁποίους μερικοὶ ἔχουν σπουδαῖο ἱστορικὸ ἐνδιαφέρον, 260 ἐπιστολὰς, διάφορες δογματικές πραγματείες ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀξιωματικὴ ἐστὶν ἡ περὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγία, ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ ἀναιρεῖται ἡ περὶ τοῦ *filioque* διδασκαλία τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἰδιαίτερα πρέπει νὰ μνημονευθῇ ἡ Λέξεων Συναγωγὴ, σπουδαῖο λεξικὸ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσας, τοῦ ὁποῖου τὸ πρῶτο τμῆμα μόλις τὸ ἔτος 1959 ἀνακαλύφθηκε στὴν μονὴ τῆς Ζοβάρδας, κοντὰ στὴν Κοζάνη καὶ προπαντὸς ἡ «Βιβλιοθήκη», ἡ Μυριόβιβλος τοῦ Φωτίου. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἔργο εἶναι ἓνα εἶδος φιλολογικῆς ἐγκυκλοπαιδείας, στὴν ὁποία ὁ Φώτιος συγκέντρωσε καὶ ὑπέβαλε σὲ κριτικὴ ἐρμηνεία 279 ἔργα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ πρώιμης χριστιανικῆς γραμματείας, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα χάθηκαν ἐν τῷ μεταξῷ.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία δεδομένου ὅτι οἱ συνθῆκες πού ὠδήγησαν στὴν συγγραφὴ του εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσες. Φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε στὸ σπῆτι τοῦ Φωτίου ἓνα εἶδος «ἀναγνωστηρίου» ὅπου ἐσύχναζε ἓνας κύκλος φίλων του, οἱ ὁποῖοι ἐδιάβαζαν δυνατὰ κάθε εἶδους φιλολογία, κοσμικὴ καὶ θρησκευτικὴ, ἰδωλολατρικὴ καὶ χριστιανικὴ. Ἡ πλούσια βιβλιοθήκη τοῦ Φωτίου ἦταν στὴν διάθεση τῶν φίλων του, χάριν τῶν ὁποίων ἄρχισε νὰ γράφει περιλήψεις τῶν βιβλίων πού εἶχαν

διαβασθεῖ. Στήν «βιβλιοθήκη» του ὁ Φώτιος δίδει ἀποσπάσματα ἀπό ἀρκετά ἔργα, σύντομα, ἢ ἐκτεταμένα, τά ὁποῖα συνοδεύει μέ δικές του κριτικές παρατηρήσεις καθώς καί δικά του δοκίμια βάσει τῶν ἀποσπασμάτων τῶν βιβλίων. Στό ἔργο αὐτό βρίσκει ὁ ἀναγνώστης πολλά γεγονότα σχετικά μέ ρήτορες, ιστορικούς, ἐπιστήμονες, ἱατρούς καί συμβούλους, καθώς καί σχετικά μέ τήν ζωή Ἀγίων. Ἡ μεγαλύτερη ἀξία τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἐγκείται στό γεγονός ὅτι ἔχει διασώσει ἀποσπάσματα συγγραμμάτων τά ὁποῖα ἔχουν ξεφανισθεῖ. Ἡ «βιβλιοθήκη» ἀσχολεῖται μόνον μέ πεζογράφους. Σέ δύο ἀπό τίς ὁμιλίες του ἀναφέρεται στήν πρώτη ἐπίθεση τῶν Ρώσων ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τό ἔτος 860, τήν ὁποία παρακολούθησε καί ὁ ἴδιος.

Ἀπό τήν ὥρα πού ἀνέβηκε, πρώτη φορά, στόν πατριαρχικό θρόνο ἐμφανίζεται ὁ Φώτιος —τό ἀπαιτοῦσε πλέον καί ἡ θέση του— πλέον αὐστηρός στήν διάκριση ἀνάμεσα στήν σοφία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καί στήν Θεία Ἀλήθεια. Οἱ μοναχοί τοῦ Στουδίου τόν εἶχαν χτυπήσει γιά τήν ἰδιαίτερη προτίμησή του στά κλασικά ἐλληνικά γράμματα. Γι' αὐτό καί φρόντισε —στίς περιφνημες ἐπιστολές του πρός τόν μητροπολίτη Κυζίκου Ἀμφιλόχιο— νά ξεκαθαρίσει τήν θέση του. Καί λέει ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶναι ἀξιοπρόσεχτοι μόνο γιά τό ὕφος τους, γιά τήν γλωσσική τους ἐκφραση. «Πάντως παρὰ τήν στροφή του αὐτήν στήν πνευματική του δημιουργία —μιὰ στροφή πού ἀναγκάστηκε ἴσως νά τήν κάμει πιά χτυπητή γιά νά ἐξουδετερώσει τίς ὑπόνοιες γιά τήν ἐλευθεροφροσύνη του— ὁ Φώτιος

καί, ἄμεσα συνυφασμένος μέ τό μεγάλο του παράδειγμα, ὁ μαθητής Ἀρέθας ἔδωσαν σχολιάζοντας καί σώζοντας ἐλληνικά κείμενα, τό σύνθημα τῆς αἰώνιας ἐπιστροφῆς στούς ἀρχαίους Ἕλληνες. Ἀκριβῶς τότε σημειώθηκε στόν κόσμο ἓνα ἀπό τά δύο πρῶτα κινήματα πού ὀνομάζουμε Ἀναγέννηση, καί πού δέν θά πάσουν, ὅσο ὑπάρχει στόν κόσμο ζωή τοῦ πνεύματος νά σημειώνονται»⁽²⁾.

Πέραν ὅμως ἀπό τίς μελέτες του καί τήν πολύμορφη δράση του ἡ σωστότερα πάνω ἀπό ὅλα αὐτά ὁ Φώτιος μᾶς ἔδωσε ἓνα ζωντανό παράδειγμα πίστεως καί ἀρετῆς. Ὑπηρετήσε τήν Χριστιανική Ἀλήθεια καί τήν Ὁρθοδοξία μέ θάρρος καί συνέπεια. Ὁ νόμος τοῦ Εὐαγγελίου ἦταν ὁ ὑπέρτατος νόμος τῆς ζωῆς του. Βάσανα καί κόπους καί ταλαιπωρίες προσέφερε στόν βωμό τοῦ Ἱεροῦ σκοποῦ του. Καί στίς ὥρες τοῦ θριάμβου παραμέριζε τήν ματαιοδοξία, τήν σπουδαιοφάνεια, τήν μεγαλοστομία, τόν ἐγωκεντρισμό. Φάνηκε ταπεινός στίς μεγάλες στιγμές τῆς ζωῆς του. Ἀμνησίκακος καί συγχωρητικός. Ταπεινός ἀλλά ὄχι ταπεινωμένος. Ὅταν ἔπρεπε ὕψωνε τό ἀνάστημά του. Ἡ μορφή τοῦ μεγάλου Φωτίου παρουσιάζει ἓναν ἁρμονικόν συνδυασμό νοῦ καί ψυχῆς, θεωρητικῶν πτήσεων πολυποικίλης δράσεως, γνώσεως καί ζωντανῆς πίστεως, μᾶς δίδει τόν πνευματικό ἄνθρωπο τόν ὀρθόδοξο κληρικό, πού φθάνει στά ὕπατα ἀξιώματα τῆς Ἐκκλησίας «ἀρτιο»⁽³⁾.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

(2) Παναγ. Κανελλόπουλου: «Ἱστορία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πνεύματος» Τόμος α' σελ. 61-62.

(3) π. Ἰωάννου Ἀλεξίου: «Ὁ Μέγας Φώτιος» ἐκδόσεις ΖΩΗΣ Ἀθήνα 1968 σελ. 153.

Η ΜΟΡΙΑΚΗ ΒΙΟΛΟΓΙΑ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΙ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Μετά την αποκωδίκευση του ανθρώπινου γονιδιώματος, σημαντικές έρευνητικές εργασίες, κυρίως πάνω στη δομή του και στις διάφορες κυτταρικές διεργασίες που έχουν άμεση σχέση με το ανθρώπινο είδος, έχουν, έδω και μερικά χρόνια, ξεκινήσει και προχωρούν με έντυπωσιακά, για την ώρα, αποτελέσματα.

Όπως είναι γνωστό, τον 'Απρίλιο του 2003, ολοκληρώθηκε η μελέτη και χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος, 50 χρόνια μετά τη δημοσίευση για τη δομή του DNA από τους Watson και Crick. Η αποκωδίκευση του DNA θεωρείται ως η μεγαλύτερη ανακάλυψη του 20ού αιώνα.

Η έρευνα άρχισε τό 1988 και ολοκληρώθηκε, όπως αναφέρθηκε, τό 2003. Όμως, τό 2000 ανακοινώθηκε επίσημως από τον Πρόεδρο των Η.Π.Α. και από τον Πρωθυπουργό της Μ. Βρετανίας, η αποκωδίκευση του ανθρώπινου γονιδιώματος, παρ' όλο που είχε φθάσει σε ποσοστό που άγγιζε τό 90%. Τό υπόλοιπο ποσοστό, δηλαδή μέχρι τό 100%, επιτεύχθηκε μετά από 3 χρόνια. Τό σημαντικότερο αυτό γεγονός, ήταν αποτέλεσμα ενός μεγάλου προγράμματος διεθνούς συνεργασίας, στο οποίο εργάστηκαν πολλοί διακεκριμένοι έρευνητές, μεταξύ των οποίων, πρωτεύοντα ρόλο

έπαιξε και ό έλληνοαμερικανός, διεθνούς φήμης επιστήμων, Δρ 'Αρτιστείδης Πατρινός.

Τό γεγονός αυτό, άνοιξε νέους δρόμους έρευνας, πάνω σε πολλά θέματα που αναφέρονται στην ανάπτυξη και φυσιολογική εξέλιξη του ανθρώπου, στά αίτια εμφάνισης ασθενειών, καθώς και στην πρόληψή των και θεραπεία των και ακόμη στην αποκάλυψη στοιχείων όσον αφορά στην προέλευση και ιστορική πορεία του ανθρώπινου είδους. Βασική προϋπόθεση των έρευνών αυτών, είναι νά μελετηθεί ή δομή του γονιδιώματος και πιο συγκεκριμένα ή δομή και λειτουργία του γονιδίου.

Η πολυπλοκότητα του γενετικού υλικού που βρίσκεται στον πυρήνα των κυττάρων, γίνεται αίτια νά επιμερίζονται οι έρευνητικές εργασίες σε πολλούς τομείς και για τον λόγο αυτόν, είναι απαραίτητη ή συνεργασία μεταξύ των έρευνητικών ιδρυμάτων, ή όποια βεβαίως και γίνεται σε διάφορα επίπεδα και ευκαιρίες.

Είναι γνωστό ότι, υπάρχει πολυμορφισμός στο γενετικό υλικό από άτομο σε άτομο. Αυτή ή γενετική ποικιλομορφία του ανθρώπινου είδους, μελετήθηκε με τη βοήθεια ειδικού προγράμματος, του Haplotype Mapping Project (Hap Map). Οι έρευνες αυτές αποκάλυψαν τη συν-

δυναστική δράση πολλών γονιδίων σε διάφορους πληθυσμούς. Έτσι, τὰ ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικά πού μᾶς διαφοροποιούν, ὅπως χρώμα ματιῶν, χρώμα μαλλιῶν, προδιάθεση σέ ἀσθένειες κ.λπ. ὀφείλονται στίς μικρές παραλλαγές νουκλεοτιδίων (πολυμορφισμοί). Ἀκόμη, οἱ διαφορές φυλές ἀνθρώπων πού ὑπάρχουν στόν πλανήτη μας, ὀφείλονται στίς διαφορές στό DNA. Θά πρέπει νά γνωρίζουμε ἀκόμη ὅτι, τό DNA τοῦ γιοῦ ἔχει διαφορές ἀπό τό DNA τοῦ πατέρα. Ὅλοι μας ἀνήκουμε στό ἴδιο εἶδος *Homo sapiens*, ὅμως ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι διαφορετικός ἀπό τόν ἄλλον. Αὐτό ὀφείλεται σέ διάφορους παράγοντες, ὅπως σέ διαταραχές τῶν γονιδίων, σέ διακυμάνσεις στή μεταβλητότητα τῶν νουκλεοτιδίων, σέ μεταλλαγές (μεταλλάξεις), κ.λπ. Ἰδιαίτερα, στήν ἐμφάνιση διαφορετικῶν φαινοτύπων, ἐπιδρᾷ τό περιβάλλον μέσα στό ὁποῖο ἀναπτύσσεται καί ἐξελίσσεται τό ἄτομο.

Ἡ συνεργασία τῆς Μοριακῆς Βιολογίας καί Γενετικῆς, μέ τήν Ἱατρική, εἶναι σέ πολύ στενές σχέσεις. Οἱ συναφεῖς ἔρευνες ἔχουν στόχους μέ κοινωνικό ἀντίκτυπο, δημιουργώντας νέες ἀντιλήψεις γιά τίς ἀσθένειες καί τή θεραπευτική ἀγωγή, ἐπηρεάζοντας ἔτσι ἄμεσα καί τή Φαρμακευτική ἐπιστήμη καί κατ' ἀκολουθία τή φαρμακευτική βιομηχανία καί αὐτό ἀκόμη τό ἐμπόριο. Εἶναι γνωστό ὅτι, μεγάλες φαρμακευτικές ἐταιρεῖες, ἔχουν δεῖξει μεγάλο ἐνδιαφέρον γιά τίς νέες αὐτές ἀνακαλύψεις, ἐπενδύοντας μεγάλα ποσά στήν ἔρευνα γιά παραγωγή βιοφαρμάκων.

Ἡ σχέση πού ἔχει ἡ ἐμφάνιση μιᾶς ἀσθένειας μέ τή γονιδιακή δομή καί

λειτουργία, στά κύτταρα ἑνός ἀτόμου, μελετᾶται σέ πολλά ἐρευνητικά ἰδρύματα ἀνά τόν κόσμον. Έτσι, ἔχει διαπιστωθεῖ ὅτι, ὀρισμένες ἀσθένειες, ὀφείλονται σέ μιὰ μόνο γονιδιακή βλάβη, ἐνῶ ἄλλες, σέ μεταλλαγές πού ἔχουν γίνει σέ πολλά γονίδια ταυτοχρόνως.

Οἱ παθήσεις πού ὀφείλονται σέ γενετικές ἀτέλειες, ἀνέρχονται σέ περίπου 3000 καί πιθανόν νά εἶναι καί περισσότερες.

Ἐδῶ καί μερικά χρόνια, ἔχει ἀρχίσει ἔρευνα, γιά τόν ἐντοπισμό τοῦ χρωμοσώματος πού ἔχει ὑποστῇ μετάλλαξη, ἀκόμη καί τῆς περιοχῆς ὅπου ὑπάρχει τό βλαβερό γονίδιο.

Σέ ἓνα σχετικό ἄρθρο τῆς ἐφημερίδας «Ἡ Καθημερινή» τῆς 3ης Φεβρουαρίου 2008, διαβάσουμε ὅτι, ἔχει ἀρχίσει ἤδη ἡ ἔρευνα γιά τή χαρτογράφηση καί σύγκριση τῶν γονιδιωμάτων χιλίων ἀνθρώπων ἀπό ὅλον τόν κόσμο. Στό ἐρευνητικό αὐτό πρόγραμμα, συμμετέχει καί ὁ βιολόγος Μανώλης Δερμιτζάκης. Οἱ μελέτες ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπινου γονιδιώματος ἐδείξαν «πὼς ἡ πολυπλοκότητα καί ἡ ποικιλομορφία τοῦ ἀνθρώπινου γονιδιώματος εἶναι τέτοια, ὥστε νά πρέπει νά ἀναζητηθοῦν στίς λεπτομέρειες οἱ αἰτίες τόσο τῆς ἐξέλιξης τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους, ὅσο καί τῶν ἀσθενειῶν του. Μπορεῖ δύο ἄνθρωποι νά εἶναι ὅμοιοι σέ ποσοστό 99%. Τό 1% ὅμως, πού τούς διαφοροποιεῖ, μπορεῖ νά καθορίζει ἐξαιρετικά σημαντικές πληροφορίες γιά αὐτούς, ὅπως γιά παράδειγμα, τό ὕψος, τό χρώμα, ἢ τήν προδιάθεση ἀνάπτυξης σοβαρῶν ἀσθενειῶν, ὅπως εἶναι οἱ καρδιοπάθειες, ὁ διαβήτης καί ὁ καρκίνος». Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Μ. Δερμιτζάκης, «Μπορεῖ νά ἄλ-

λάζει ή άλληλουχία τών γραμμάτων του DNA και εκεί που κάποιος έχει τό γονίδιο A, άλλος νά έχει τό γονίδιο G. Μπορεί ακόμη, νά έχουν διαφορετική θέση στό χρωμόσωμα και μπορεί νά χάνονται τά αντίγραφα κάποιων γονιδίων σέ κάποιους, ενώ σέ άλλους νά υπερεπλλαπλασιάζονται. "Ετσι καταλαβαίνουμε ότι, κάποιιο όργανισμοί είναι πιό ευαίσθητοι, ενώ σέ άλλους εμφανίζονται τυχαίες γενετικές μεταλλάξεις. "Όλα αυτά πρέπει νά τά καταλάβουμε, για νά βρούμε συσχετίσεις μέ ασθένειες που ως τώρα αντιμετωπίζουμε έμπειρικά».

Ός προς τίς μεταλλάξεις (ή μεταλλαγές), διαβάζουμε στό δημοσίευμα αυτό τά εξής: «Μέχρι σήμερα οι επιστήμονες μπορούσαν νά έντοπίσουν μεταλλάξεις στό ανθρώπινο γονιδίωμα της τάξεως του 5 έως 10%. Οι μεταλλάξεις αυτές συνέβησαν σέ διάφορες στιγμές της ιστορίας μας και σέ διάφορες περιοχές και συνθήκες. Οι πιό ισχυρές παγιώθηκαν, καθώς περνούσαν από γενιά σέ γενιά. Τό αποτέλεσμα ήταν, τό ανθρώπινο γονιδίωμα νά παρουσιάσει μιá πλούσια ποικιλομορφία από πληθυσμό σέ πληθυσμό και από περιοχή σέ περιοχή. Οι μεταλλάξεις αυτές μπορεί νά καθορίζουν τό ύψος, τό χρώμα ή την εμφάνιση διαβήτη, για παράδειγμα... Σέ δέκα χρόνια θά έχουμε καλούς γενετικούς χάρτες και θά μπορούμε νά διαγνώσουμε προδιαθέσεις ασθενειών σέ κάθε άνθρωπο ξεχωριστά, μέ σχετικά μεγάλη ακρίβεια. Κυρίως όμως θά μπορούμε νά δημιουργήσουμε τά κατάλληλα φάρμακα για τίς αίτίες των ασθενειών που μαστίζουν σήμερα την ανθρώπι-

τητα». Αυτά μάς λέει ό βιολόγος Δρ Μ. Δερμιτζάκης.

Βλέπουμε λοιπόν ότι, οι μεταλλάξεις ή μεταλλαγές, στό ανθρώπινο γονιδίωμα, παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στους πληθυσμούς και τίς διαφορές που εμφανίζουν οι άνθρωποι από περιοχή σέ περιοχή του πλανήτη μας.

"Ενα, άλλης μορφής, σημαντικό γεγονός, που παρακολουθούμε νά εξελισσεται στή σημερινή εποχή που ζούμε είναι, ή ένταση των έρευνητικών εργασιών όσον άφορā στην εξιχνίαση του ρόλου που παίζουν τά γονίδια στό ανθρώπινο είδος. Νέες ειδικότητες αναπτύσσονται, όπως ή βιοπληροφορική και ή μεταγενομική.

Είναι προς τιμή των ανθρώπων αυτών της επιστήμης που εργάζονται μέ πίστη και άφοσίωση στό καθήκον της έρευνητικής άποστολής των, μέ στόχο πάντα τή διεύρυνση του όρίζοντα των γνώσεών μας, ως προς τή βελτίωση της ζωής του ανθρώπου και τήν έλαχιστοποίηση του ανθρώπινου πόνου από ασθένειες που δύσκολα θεραπεύονται ή είναι άνίατες. Είναι πράγματι αυτό, ένα έργο δημιουργικό, ανθρώπινο μέν, αλλά στην ουσία του, Θεϊκό.

Έπεξήγηση μερικων βιολογικων όρων

Γονιδίωμα: Τό σύνολον των γενετικων πληροφοριων που κληρονομούνται στους απογόνους. Μέ άλλα λόγια, τό σύνολο των γονιδίων.

Νουκλεοτίδιο: Είναι ή δομική μονάδα του DNA και του RNA. Άποτελείται από μιá **άζωτοϋχο βάση** όργανική (που είναι ή μονάδα κωδικοποίησης), από ένα **σάκχαρο** και ένα **μόριο φωσφορικού όξέος**.

Βάσεις (άζωτοϋχες): Είναι όργανικά μόρια άζωτοϋχα που αποτελούν τά συστατικά

τῶν **νουκλεοτιδίων** στό DNA καί RNA. Συμβολίζονται μέ τά γράμματα A (Ἀδερίνη), T (Θυμίνη), G (Γουανίνη) καί C (Κυτοσίνη). Τό RNA ἀντί γιά Θυμίνη T ἔχει τή βάση U (Οὐρακίλη).

Φαινότυπος: Εἶναι τά ὁρατά χαρακτηριστικά κάθε ὁργανισμοῦ.

Γονότυπος: Εἶναι ἡ γενετική σύνθεση κάθε ὁργανισμοῦ. Ὁ γονότυπος παράγει τόν φαινότυπο μέ τήν ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ,
Ὅμοτιμος Καθηγητής
Γεωπονικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΜΕΙΝΟΝ ΜΕΘ' ΗΜΩΝ...

«...ὅτι πρὸς ἐσπέραν ἐστί
καί κέκλικεν ἡ ἡμέρα».

(Λουκ. κδ', 29)

Κύριε, μείνον μεθ' ἡμῶν, βραδυνάζει ὅπου νᾶναι,
κι εἶν' ἀπὸ τά βράδυα τῶν κακῶν καιρῶν,
πού ὅλα ὅσα βλέπουμε τριγύρω, μᾶς πονᾶνε...

* * *

Πᾶρε στήν ἀγκαλιά σου, Κύριε, τά παιδιά,
πού κακοποιημένα κλαῖνε στό σκοτάδι,
τά πεινασμένα, τά γυμνά, τά ὀρφανά,
τά ἄρρωστα πού ἀναζητοῦν μίαν ἀγκαλιά καί ἓνα χᾶδι.

* * *

Προστάτεψε τίς μάνες πού μονάχες μεγαλώνουνε παιδιά,
τούς πατεράδες πού παλεύουν νύχτα - μέρα,
τά νιάτα, πού δέν ἔχουν καθοδήγηση καμμιᾶ
καί παραδέρνουν σ' ἓνα κόσμο χαλασμένο πέρα ὡς πέρα.

* * *

Μεῖνε κοντά σέ γέρονς, σέ ἀνήμπορους, σέ ἄρρωστους,
σ' αὐτούς πού κουβαλᾶνε βάρη ἀσήκωτα καί λάθη,
κι ὅλους αὐτούς πού βλέπουν πῶς ἡ «ἡμέρα κέκλικεν»
κι εἶν' ἡ «ἐσπέρα» τους φαντάσματα γεμάτη.

* * *

Μιά πιό πολύ σ' ἔχουμε ἀνάγκη, Κύριε, ἐμεῖς,
πού προσπαθοῦμε νάμαστε κοντά Σου
καί δύο χιλιάδες χρόνια τώρα, κάτι λάθος κάτι λίγο κάνουμε
κι ὁ κόσμος μᾶς κοιτᾷ καί μένει μακριά Σου.

A.X.K.

ΣΤΙΣ ΔΥΟ ΡΑΓΕΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Είναι καθήκον μας σάν αναγνώστες
τῆς λογοτεχνίας νά ξέρουμε τί πρέπει
νά μᾶς ἀρέσει.

T. S. ELIOT

Α΄

1. Προοίμιο

Ὁ Νεοελληνικός Ποιητικός Λόγος ταλανίζεται χρόνια, νά ισορροπεῖ πάνω στίς δυό ράγες τοῦ ποιητικοῦ λόγου, τήν μορφή καί τήν οὐσία. Ἕνας ταλάνισμός πού ἔρχεται ἀπό μακριά, ἀπό τήν κλασική ἀρχαιότητα, κυρίως ἀπό τά χρόνια τοῦ Βυζαντίου μέ τήν ἐκκλησιαστική ποίηση, ὅπου ἡ οὐσία κυριαρχεῖ ὅταν ἡ ποίηση ἐπιχειρεῖ, νά ἐκφράσει θεολογικούς - δογματικούς ὅρους.

Ἔτσι, πολλές φορές, ἡ θρησκευτική λεγόμενη ποίηση, μπορεῖ νά ξεστρατίζει στήν προπαγάνδα. Ὑποδουλώθηκε στή σκοπιμότητα καί τήν ἀνελευθερία. Ἀλλά ποίηση χωρίς ἐλευθερία εἶναι ἀετός μέ τσακισμένες φτερούγες.

Ἡ ἐξισορρόπηση στίς δυό ράγες τοῦ ποιητικοῦ λόγου ὁδηγεῖ στήν πραγμάτωση τοῦ ωραίου στήν τέχνη. Τούτη ἡ πραγμάτωση προϋποθέτει τήν ἁρμονία, τήν τάξη καί τόν ρυθμό. «Ἡ πραγμάτωση τοῦ ωραίου μέσα στήν τέχνη, σημειώνει ὁ Γ. Βερίτης, δέν γίνεται μέ τήν ἀναρχία. Ἡ ἀναρχία φέρνει σύγχυ-

ση, ἡ σύγχυση φέρνει τό χάος καί τό χάος δέν εἶναι τό ωραῖο, ἀλλά εἶναι ἐκεῖνο πού ὑπῆρξε προτοῦ ὑπάρξει ἡ ὁμορφιά - ὁ κόσμος μέ τήν ἀρχαία ἔννοια τῆς λέξεως»⁽¹⁾.

Ἄν κατανοήσουμε καί δεχθοῦμε ὅτι ἡ ποίηση καί ἡ προφητεία εἶναι τό ἐπιφερόμενο Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ πάνω ἀπό τήν ἄβυσσο τοῦ κόσμου, πού δίνει στό χάος μορφή καί στά ὄνειρα ὑπόσταση, τότε θά καταλάβουμε τό βαθύτερο νόημα τῶν λόγων τοῦ Ντοστογιέφσκυ ὅτι «ἡ ὁμορφιά θά σώσει τόν κόσμο», ἢ, ὅπως λέει ὁ Νικηφόρος Βρεττάκος «Ἡ ποίηση εἶναι αὐτό πού συνδέει τή γῆ μέ τόν οὐρανό».

2. Ἡ Χριστιανική ποίηση πέρα ἀπό ὅρια

Ἡ καθαρή χριστιανική ποίηση εἶν' ἐκεῖνη πού ἐμπνέεται ἀπό τίς αἰώνιες ἀλήθειες τοῦ χριστιανισμοῦ καί τήν πίστη στόν ἀναστημένο Ἰησοῦ, ἀκόμη καί ὅταν ἡ θεματογραφία της δέν εἶναι θρησκευτική. Ἴσως περισσότερο τότε!

(1) Γ. Βερίτης, «Ἀπαντα Πεζά 1η», Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκηνός», Ἀθήνα 1956, σελ. 22.

Ἄλλωστε ἔχουμε «ἀμαρτωλοὺς» ποιητές, καί κάποτε «καταραμένους», πού ὡστόσο ἐκφράζουν τήν ἐσωτερική συντριβή τους, ὅπως ὁ ἄσωτος τοῦ Εὐαγγελίου. Τοῦτοι οἱ ποιητές εἶναι πιά Χριστιανοί ἀπό τόν μεγαλύτερο ἀδελφό τοῦ ἀσώτου, πού ποτέ δέν παράκουσε τόν πατέρα του. Μέ αὐτήν τήν ἔννοια «ὁ Βιγιόν καί ὁ Μπωντλαίρ, μέ ὅλες τίς ἀτέλειες καί τ' ἀμαρτήματά τους, εἶναι Χριστιανοί ποιητές» ἀποφαίνεται ὁ Τ. Σ. Ἑλιοτ⁽²⁾. Ἴσως ἔχει δίκιο ὁ μέγας αὐτός Ἀγγλος ποιητής. Γι' αὐτό καί ὁ Τάκης Βαρβιτσιώτης ὑπογραμμίζει ὅτι «ἡ ποίηση δέν εἶναι παρὰ μιᾶ ἐπαφῆς, μιᾶ ἐπικοινωνία μέ τό Θεό, μιᾶ συνάντησης τοῦ Θεοῦ μέσα μας, ἓνα εἶδος προσευχῆς». Σωστά ὁ Ἄρης Δικταῖος ἰσχυρίζεται ὅτι «ἡ ποίηση εἶναι τό στερνό ἴχνος τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσά μας».

Ὁ Παναγιώτης Κανελόπουλος ὑποστηρίζει ὅτι «ὁ Χριστιανισμός δέν εἶναι μόνο γιά τοὺς χριστιανούς [...]. Δέ σταυρώθηκε ὁ Χριστός **μόνο** γιά τοὺς Χριστιανούς. Σταυρώθηκε γιά τόν **ἄνθρωπο**, γιά ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι, μπορεῖ ν' ἀγκαλιάσει ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ — ἡ ἀθέατη, ἐκείνη πού δέν ἔχει ὄρια — κι ἐκείνους πού δέ θά τό θελήσουν καί πού, ἂν καί ζοῦν μέσα της, θά νομίζουν ὅτι ἔμειναν μακριά της»⁽³⁾.

(2) Τ. Σ. Ἑλιοτ, «Θρησκεία καί Λογοτεχνία», Χριστιανικό Συμπόσιο, Βιβλιοπωλεῖο τῆς «Εστίας», 1967, σελ. 74.

(3) Παναγιώτης Κανελόπουλος, «Ὁ Χριστιανισμός στά χρόνια πού ἐρχονται», Χριστιανικό Συμπόσιο, ὁ.π. σελ. 17.

Ὁ Παν. Κανελόπουλος ὁραματίζεται στήν ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ πολὺ πέρα ἀπὸ τή Χριστιανική Οἰκουμένη, σέ χριστιανούς καί μὴ χριστιανούς. Ποιάν ἐπικράτηση; Τῇ σιωπηλῇ καί ἀθόρυβῃ, ἐκείνῃ πού κάνει λίγο - λίγο τοὺς ἀνθρώπους νά ἡμερέψουν, νά γίνουν ἀνεκτικώτεροι, χωρίς νά καταλάβουν ὅλοι τους ὅτι τοὺς βοήθησε ὁ Χριστός»⁽³⁾. Μάλιστα, ὁ Κανελόπουλος, μιλάει γιά τόν Ἰησοῦ πού «θά περνάει ἀθέατος ὡς αὔρα πρωινή», ὡς ἐλαφρὸς ψίθυρος σάν τό ἀνεπαίσθητο μίλημα τοῦ Φλοίσβου τῶν κυμάτων.

Νομίζω, ὁ ψίθυρος, γιά τόν ὅποιον μιλάει ὁ Κανελόπουλος, ἔχει μπεῖ στήν ψυχὴ τῶν ποιητῶν καί ἡ πρωινὴ αὔρα διαπερνᾷ τοὺς στίχους τους. Γιά τόν Γ. Βερίτη εἶναι δηλωτικός ὁ ἀγώνας τοῦ ποιητῆ: «Ἄν θέλατε νά ρωτήσετε τόν ποιητὴ, αὐτὸς θά εἶχε νά σᾶς διηγηθῇ μιάν ὁλόκληρη ὁδύσσεια γιά κάθε ἓνα ἀπ' τὰ τέκνα τοῦ πνεύματός του, γιά κάθε ποίημά του. Καί μάλιστα θά εἶχε νά σᾶς πεῖ περισσότερα, ὄχι γιά τὰ ποιήματα πού ἔγραψε, μά γιά κεῖνα πού δέν ἔγραψε ποτέ. Πόσες δυσκολίες, ἀλήθεια, γιά νά ὑποτάξει ὁ ποιητὴς τήν ἔμπνευσή του, γιά νά τὴν ἀναγκάσει νά πάρει μιᾶ συγκεκριμένη μορφή, νά ὑλοποιήσει τήν πνευματικὴ σύλληψη!»⁽⁴⁾.

3. Ποιητὴς καί ποίηση

Ὁ ποιητὴς πρέπει πρῶτος ν' ἀποθέσει «πᾶσαν τήν βιοτικὴν μέριμναν» καί νά ὑποδεχτεῖ ἐπάξια τήν βασίλισσα τῶν ὀ-

(4) Γ. Βερίτης, «Ἀπαντα Πεζὰ Ι», ὁ.π. σελ. 23.

λων, τήν Ποίηση, για νά κάμει τό ίδιο καί ὁ ἀναγνώστης. Ἴσως αὐτό νά εἶναι ἡ αἰτία πού σήμερα δέν διαβάζουν ποίηση οἱ ἄνθρωποι. Προτιμοῦν τό πεζό ἢ τό τηλεοπτικό σήριαλ. Ἡ ποίηση ἔχει καταντήσει ἀπαξία. Σ' αὐτό, κατά τήν ἀποψή μας, δέν φταίει τό ἀναγνωστικό κοινό, ἀλλά οἱ ἴδιοι οἱ ποιητές, πού δέν πίστεψαν στήν ποίηση ὡς βασίλισσα τῶν ὄλων, ὡς τήν κορωνίδα τοῦ λόγου. Τήν εἶδαν μᾶλλον σάν ἕναν εὐκόλο τρόπο νά ἐκφραστοῦν. Κι αὐτό εἶναι τό θανάσιμο λάθος! Δέν μπορεῖς ἀτιμώρητα νά πετᾷς στά σκυλιά τά ἅγια τοῦ λόγου. Καί ἅγιον τοῦ λόγου εἶναι ἡ ποίηση. Μή δίνουμε, λοιπόν, «τό ἅγιον τοῖς κυσί».

Δέν φταίει ἡ ἐποχή μας, πού δέν ἀποδέχεται τήν ποίηση. Φταῖνε οἱ «ποιητές» πού εὐτελίσανε τήν ποίηση, πού ἀραδιάσανε σέ στίχους τά ἄγουρα συναισθημάτων τους καί τήν πνευματική τους μετριότητα. Τά ἄγουρα συναισθημάτων, καί κυρίως τά θρησκευτικά, σέ καμμία περίπτωση δέν ὑποδηλώνουν πνευματική ωρίμανση. Τό ἀντίθετο μάλιστα! Στήν περίπτωση τούτη βρίσκει πλήρη ἀνταπόκριση ὁ λόγος τοῦ Π. Μελίτη (Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Καθηγητῆ τῆς Νομικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἀλέξανδρου Τσιριντάντη): «Ὅποιος καταπιαστεῖ νά κάμει τραγούδι τήν πνευματική αὐξηση τῆς νέας γενεᾶς μας, αὐτός πρέπει νά ἔχει μέσα του ἄρτια κοσμοθεωριακή συγκρότηση καί ἀπό τό ἔργο του νά ξεπηδοῦν, ὄχι βέβαια φιλοσοφικοί ὅροι, μά στοχασμοί θρεμένοι ἀπό τή βαθειά φιλοσοφική ἐπεξεργασία καί τήν ἐπίγνωση πού δίνει ἡ ἐπεξεργασία αὐτή. Δέν μπορεῖς νά

γράφεις χριστιανικό τραγούδι μέ μόνη σου πνευματική κατάρτιση τήν ὁποιαδήποτε θρησκευτική σου «συναισθηματικότητα». Χριστιανισμοῦ, βέβαια! Ἀλλά προσοχή καί δέος! Γιατί στ' ὄνομα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔχουν λεχθεῖ τόσες προχειρότητες, τόσες ἀνοησίες...»⁽⁵⁾.

Ἡ ποιητική ωρίμανση προϋποθέτει τήν πνευματική ωρίμανση. «Τό νά ωριμάξεις ὡς ποιητής σημαίνει ὅτι ωριμάξεις ὡς ἀνθρώπινη ὄντοτητα», λέει ὁ Τ. Σ. Ἑλιοτ⁽⁶⁾. Τά ἄγουρα θρησκευτικά συναισθήματα σέ καμμία περίπτωση δέν ὑποδηλώνουν πνευματική ωρίμανση. Τό ἀντίθετο! Εἶναι ν' ἀπορεῖ κανεῖς, πῶς ὑπάρχουν «χριστιανοί» ποιητές πού κάθονται στό τραπέζι τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου μέ σκονισμένα πόδια καί λερωμένα χέρια, νά κοινωνήσουν τό αἷμα καί τό σῶμα τῆς Ποίησης! Πῶς ἔτσι ἀστόχαστα ξεχνοῦν ἐκεῖνο τό «λάμπρυνόν μου τήν στολήν τῆς ψυχῆς», πού ὁ ὕμνωδός λέει γιά ὅσους δέν ἔχουν κατάλληλο ἔνδυμα νά εἰσέλθουν στόν καταστόλιστο νυμφῶνα τοῦ Κυρίου καί στήν περὶ πωσή μας στήν καταστόλιστη παστάδα τῆς Ποίησης!

4. Ἀνατασική ποίηση

Ἄν ὁ ποιητής καταφέρει ν' ἀνακαλύψει τίς πνευματικές, κοινωνικές καί πολιτιστικές ἀξίες, τότε ἡ ποίησή του παίρνει ἀνατασικό χαρακτήρα: Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας! Ἡ ἐλευθερία τόν ὀδηγεῖ στήν ἐνσάρκωση τῶν ἀξιῶν. Σ' αὐτό πού ὑπογραμμίζει ὁ Paul Evdokimov: «Ἡ ἐλευθερία δέν ἐφευρίσκει τίς

(5) «Τό Τραγούδι τοῦ Παιδιοῦ», Ἀνθολογία τῆς «Δαμασκοῦ», πρόλογος Π. Μελίτης, ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός», Ἀθῆναι 1948, σελ. 6.

(6) Τ. Σ. Ἑλιοτ, ὁ.π., σελ. 438.

άξιες άλλ' αυτές λαμβάνουν ζωή, ένσαρκώνονται μέ τήν προσωπική ανάκαλυψη αὐτῶν τῶν ἰδίων ἀξιών ὑποκειμενικά, αὐτή ἡ ανάκαλυψη εἶναι πάντα ἐφευρετική, γιατί εἶναι ἡ δημιουργία τῆς σχέσης μου μέ τίς ἀξίες, σχέση μοναδική, πού δέν ἔχει ποτέ ὑπάρξει πρίν, καί, κατ' αὐτήν τήν ἔννοια, μπορεῖ κανεῖς νά πεῖ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτό πού γίνεται»⁽⁷⁾.

Ἔτσι, ὁ ποιητής, ἀποφεύγει τά κηρυχτικά στοιχεῖα. Κι ἀφήνει τήν ψυχή του νά τραγουδήσει, νά προσευχηθεῖ. Δουλειά τῆς χριστιανικῆς λογοτεχνίας δέν εἶναι ὁ ἄμβωνας. Τό πολύ, νά προσπαθήσει νά μπεῖ ἐκεῖ πού κλείνουν τήν πόρτα στόν ἄμβωνα. Θαρρῶ, ἔχει δίκιο ὁ μοναχός Μωϋσῆς⁽⁸⁾ ὅταν ἰσχυρίζεται: «Σκοπός τῆς ποίησης δέν εἶναι τό κήρυγμα, ὅταν κι αὐτός ὁ ἱερός ἄμβωνας ἐπὶ δύο χιλιάδες χρόνια δέν ἐπηρέασε σημαντικά τή ροή τοῦ κόσμου, σεβόμενος φυσικά τήν ἀπόλυτη ἐλευθερία».

5. Ἐλευθερία καί ποίηση

Κι ἀμέσως προβάλλει τό θέμα τῆς ἐλευθερίας στήν Τέχνη. Ἄν ὁ ἱερός ἄμβωνας σεβάστηκε τήν ἀπόλυτη ἐλευθερία, δύο χιλιάδες χρόνια τώρα, ποιό τό χρέος τῆς Τέχνης καί τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας; Τό εἶδος ἀπασχόλησε ὅλες τίς καλλιτεχνικές γενιές καί τοὺς σκεφτόμενους. Τοῦτο τό Περιδικό τό ἀντιμετώπισε ἀπ' τά πρῶτα χρόνια τῆς ἐκδόσεώς του. Πρῶτα - πρῶτα δέχεται τήν Τέχνη ὡς ἀξία πολιτι-

στική, ὡς παράγοντα πολιτισμοῦ. Καί τήν τοποθετεῖ σέ λαμπρή θέση στήν ἱεράρχηση τῶν ἀξιών καί μάλιστα μετά τό ἅγιο καί τό ἠθικῶς ἀνώτερο.

Ὁ Χριστιανικός πολιτισμός, δέν μπορεῖ νά εἶναι ἄρτιος, «ἂν δέν κλείσει μέσα του τήν ἀξία τῆς ὁμορφιάς, τήν ἀξία πού λέγεται Τέχνη. Μά οὔτε μπορεῖ νά ὑπάρχει ἄρτια καλλιτεχνική δημιουργία, παρά μόνο σάν πνευματική, ἐπομένως σάν δημιουργία πού γίνεται μέσα στό πλαίσιο τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ», γράφει ὁ Π. Μελίτης⁽⁹⁾. «Καί ἂν ἀκόμη, μαζί μέ τόν Schiller δεχθοῦμε, πῶς ἡ Τέχνη εἶναι ἓνα ἀπλό παιχνίδι καί πάλι τό παιχνίδι αὐτό παίζεται στό πεδίο τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ»⁽⁹⁾. Γιά τόν Μελίτη, ἡ προσωπικότητα τοῦ καλλιτέχνη παίζει σημαντικό ρόλο καί μάλιστα ὅταν εἶναι «τό ξεχείλισμα μιᾶς γνήσιας πνευματικῆς ζωῆς», «ένας τέτοιος καλλιτέχνης εἶναι πράγματι ἐλεύθερος ἀπό κάθε ἐπιταγή καί κάθε δεοντολογική πρόταση». Ἡ μόνη δέσμευση εἶναι ἐκείνη τῆς ἀγάπης: «Ama et fac quod vis», σύμφωνα μέ τόν ἱερό Αὐγουστίνο. Κι ὁ Μελίτης ἀποφαίνεται: «Ἡ καλλιτεχνική σου δημιουργία εἶναι ἡ δημιουργία τῆς ἐλευθερίας». Τοῦτη ἡ θέση γίνεται σήμερα ἀκόμη πιό ἐπίκαιρη. «Ἔχουμε σήμερα ἀνάγκη ὅσο ποτέ τήν ἐσχατολογία ἐνός πολιτισμοῦ πού ἔχει πυρῆνα τήν ἀνάσταση, τή μόνη δυνατότητα μεταμόρφωσης πού δέν εἶναι αἰτιοκρατική ἢ ἀντικειμενική συνέπεια ὅποιασδήποτε πράξεως»⁽¹⁰⁾.

(7) Πῶλ Εὐδοκίμωφ, «Ἡ Ἐλευθερία», Χριστιανικό Συμπόσιο, ὁ.π., σελ. 196.

(8) «Νεοελληνική Λογοτεχνία καί Ὁρθόδοξία», Ἐκδόσεις «Ἀρμός», Ἀθήνα 1996, σελ. 274.

(9) Π. Μελίτης, «Χριστιανισμός καί Τέχνη», «Ἀκτίνες», τ. 1948, σελ. 516.

(10) Κώστας Χατζηαντωνίου, ἐναντίον τοῦ χρόνου, «Εὐθύνη - Ἀναλόγιο κζ», σελ. 64.

Γιά τόν Έλιοτ «ό λυρικός ποιητής μπορεί νά μιλήσει γιά λογαριασμό κάθε ανθρώπου, άκόμη καί γι' ανθρώπους πολύ διαφορετικούς από τόν ίδιο». Όμως «γιά νά τό κατορθώσει, πρέπει πρós στιγμήν νά είναι σέ θέση νά ταυτιστεί μέ κάθε άνθρωπο, άκόμη καί μέ τούς έντελώς διαφορετικούς»⁽¹¹⁾ καί νά τό πιστεύει βιωματικά.

Άλλωστε, ό Ποιητής τοῦ Σύμπαντος, ὄχι μόνον έποίησε τά πάντα «καλά λίαν», ἀλλ' έβαλε τήν όμορφιά μπροστά από τόν ώφελισμό. Όπως μās πληροφορεῖ τό βιβλίό τῆς Γενέσεως στήν Παλαιά Διαθήκη, όταν ό Θεός έφτιαξε άνατολικά τῆς Έδέμ τόν παράδεισο, «έξανέτειλεν», έκαμε νά βλαστήσει, εκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ώρατον εἰς ὄρασιν καί καλόν εἰς βρώσιν»⁽¹²⁾. Αυτό φανερώνει τό μεγαλεῖο τῆς ποίησης καί τήν άύξημένη εὐθύνη τοῦ χριστιανικοῦ ποιητικοῦ λόγου. Θεμέλιο τῆς χριστιανικῆς ποίησης καί, γενικότερα, τῆς λογοτεχνίας είναι ἡ αἰσθητική καί πνευματική άρτιότητα. Σέ αντίθετη περίπτωση ποιοῦνται άπαράδεχτα στιχοπλοκήματα. Καί τέτοια στιχοπλοκήματα, δυσυχώς, έχει πολλά ἡ θρησκευτική ποίηση, ὅπως άλλωστε ὁλόκληρη ἡ ποίηση ὅπου κι ἄν άνήκει.

6. Θλίψεις καί φόβος θανάτου

Γιά τόν άνθρωπο «ό θάνατος είναι ἡ άνώτατη μοναξιά». Γιατί, ὅπως λέει ό Miguel de Unamuno στό δοκίμιό του «Ἡ άγωνία τοῦ Χριστιανισμοῦ»⁽¹³⁾, «οἱ

ἄνθρωποι ζοῦνε μαζί, ἀλλά ό καθένας μας πεθαίνει μόνος». Εἴν' αυτό πού λέει ό Άγιος Ἰσαάκ ό Σύρος, ὅτι δηλαδή «ό φόβος τοῦ θανάτου λογίζει τόν ἄνθρωπο πού τόν κατακρίνει ἡ συνείδησή του, ἐνῶ αὐτός πού έχει μιᾶ καλή μαρτυρία μέσα του ποθεῖ τόν θάνατο σάν νά είναι ζωή»⁽¹⁴⁾.

Οἱ θλίψεις τοῦ καθημερινοῦ βίου λειαίνουν κάποτε τήν ανθρώπινη σκληρότητα. Καί μαλακώνουν τήν καρδιά. Στόν πιστό καί στόν ποιητή οἱ θλίψεις γίνονται πηγή ένέργειας καί σωτηρίας. Στόν ἄπιστο καί στόν άμφιβάλλοντα, στόν ὀρθολογιστή καί τόν σκληρόκαρδο, πηγή φθορᾶς καί θανάτου. Ό Άγιος Ἰσαάκ ό Σύρος⁽¹⁵⁾ συμβουλεύει νά μήν άποφεύγουμε τίς θλίψεις, γιατί ὀδηγοῦν στήν άυτογνωσία καί στή γνώση τῆς αλήθειας: «Μήν άποφεύγεις τίς θλίψεις, γιατί μ' αὐτές μπαίνεις στή γνώση τῆς αλήθειας· καί μή φοβηθεῖς τούς πειρασμούς, γιατί μ' αὐτούς βρίσκεις τά τίμια. Κάνε προσευχές καί μήν πέσεις στούς ψυχικούς πειρασμούς, κι ὅσο γιά τούς σωματικούς πειρασμούς νά 'σαι έτοιμος νά τούς δεχτεῖς μ' ὅλη τή δύναμή σου· γιατί δίχως αὐτούς, δέν μπορεῖς νά πᾶς κοντά στό Θεό· έπειδή μέσα στούς πειρασμούς βρίσκεται ἡ θεϊκή άνάπαψη. Όποιος ξεφύγει τούς πειρασμούς, ξεφεύγει από τήν άρετή· καί λέω πειρασμούς, ὄχι τόν πειρασμό τῶν έπιθυμιῶν, ἀλλά τῶν θλίψεων.

(11) Τ. Σ. Έλιοτ, «Θρησκεία καί Λογοτεχνία» ὁ.π., σελ. 444.

(12) Παλαιά Διαθήκη, βιβλίό Γενέσεως, κεφ. β, στ. 8.

(13) Miguel de Unamuno, «Ἡ άγωνία τοῦ Χριστιανισμοῦ», Χριστιανικό Συμπόσιο, ὁ.π., σελ. 25.

(14) Άγιος Ἰσαάκ ό Σύρος, «Μυρίπουα Άνθη», Χριστιανικό Συμπόσιο, ὁ.π., σελ. 192.

(15) Νικηφόρος Θεοτόκης, «Λόγος έγκωμιαστικός εις τήν Κοίμησιν τῆς Ὑπεραγίας θεοτόκου», Βασιική Βιβλιοθήκη Άετοῦ τόμ. 8, σελ. 330.

Ἡ συμβουλή τοῦ Ἁγίου Ἰσαάκ «κάμε προσευχές καί μὴν πέσεις στούς ψυχικούς πειρασμούς», ἔχει εὐρύτερη διάσταση. Ἐρμηνεύει τὴν ἀνάγκη τῶν ποιητῶν νὰ ποῦν στὸν ἑαυτό τους: «Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας!» Ἄλλωστε, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ ποιητὴς Δημ. Βικέλας, «ὁ ποιητὴς γεννιέται ἀπὸ τὸν πόνο»⁽¹⁶⁾.

Ἡ βίωση τοῦ πόνου ὁδηγεῖ στὴ γνώση τῆς ἀλήθειας. Ἐδῶ ἰσχύει αὐτὸ ποὺ λέει ὁ Kierkegaard: «Δέν γνωρίζω τὴν ἀλήθεια παρὰ ὅταν γίνεται ζωὴ μέσα μου». Ὅταν ὁ ποιητὴς βιώνει τὸν πόνο, τότε ἀνακαλύπτει τὴν ἀλήθεια. Ἀνακαλύπτει τὴν ἐντὸς του ποιητικὴ φλέβα. Τὴν ἀφήνει ν' ἀρδεύσει τὸ εἶναι του. Καί γίνεται ποιητής!

Β

7. Ἡ ὠραιότητα

Στὸ Θεῖο Δράμα ὁ θάνατος εἶναι ὁ νικημένος καί ἡ ζωὴ εἶναι ὁ νικητής, «Ἡ τραγικὴ ὠραιότητα εἶναι ἡ πιὸ βαθεῖα ἀπ' ὅλες τίς μορφές ὠραιότητος» ἀκτινοβολεῖ μ' ἓνα θεϊκὸ φῶς⁽¹⁷⁾, ὑπογραμμίζει ὁ Ν. Berdiaev. Αὐτὸ τὸ θεϊκὸ φῶς εἶναι ἐκεῖνο ποὺ προσλαμβάνει τὸ πνεῦμα καί ἡ ψυχὴ μας, ὅχι οἱ αἰσθήσεις μας. Ἔτσι, ὅπως γράφει ὁ Berdiaev, «μιά ὠραιότητα ἐξωτερικὰ ἀρμονικὴ μπορεῖ νὰ εἶναι ψεύτικη, νὰ χρησιμεύει γιὰ προσωπίδα τοῦ ἄσχημου. Σὰν κάθε ἀρχὴ χωρισμένη ἀπὸ τὴν πηγὴ τοῦ φωτός, ἡ ὠραιότητα μπορεῖ νὰ μεταμορφωθεῖ στὸ ἀντίθετό της»⁽¹⁸⁾ Μόνο «ἡ

ὠραιότητα, ἐκείνη τῆς φύσης καί ἐκείνη ἡ δημιουργημένη ἀπὸ τὴν Τέχνη, φέρνει χαρὰ στὴ ζωὴ μας»⁽¹⁸⁾.

Κι ὁ Berdiaev σημειώνει συμπερασματικά: «Τὸ ὠραῖο, χωρισμένο ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ καί τὸ καλὸ, δέν ἀργεῖ νὰ πέσει σὲ ἀποσύνθεση, γιὰ νὰ ἐκφυλισθεῖ τελικὰ σὲ ἀσχήμια»⁽¹⁹⁾. Ὅμως τούτη «ἡ ἔνωση τοῦ ὠραίου καί τοῦ ἀληθινοῦ προϋποθέτουν ἓνα μετασχηματισμὸ, μιὰ πλήρη μεταμόρφωση ζωῆς»⁽¹⁹⁾. Πρόκειται γιὰ τὸ Φῶς τοῦ Θριάμβου, ποὺ μᾶς δίνει ἡ ἔνωση τῆς Σταυρωμένης ἀγάπης μὲ τὴν ἀγάπη τῆς Ἀναστάσεως, καί ὁ μετασχηματισμὸς τους σὲ Φῶς Ζωῆς καί Ἀθανασίας. Κι ὅπως σημειώνει ὁ Καθηγητὴς Μιχάλης Κ. Μακράκης: «Ἡ σταυρωμένη ἀγάπη», ποὺ εἶναι καί «ἀγάπη τῆς Ἀναστάσεως», «ἡ ἀγάπη ὡς Σταύρωση καί Ἀνάσταση, χαρακτηρίζεται ἀπὸ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας μας, καί ἰδιαίτερα ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸ κέντρο αὐτῆς τῆς ζωῆς, τὴ Θεῖα Λειτουργία»⁽²⁰⁾.

Ἡ λειτουργικὴ ζωὴ εἶναι ἀναπόσπαστο στοιχεῖο στὴ ζωὴ τοῦ Ὁρθοδόξου. «Τὰ τέκνα τῆς Ὁρθοδοξίας, γράφει ὁ Φώτης Κόντογλου, μυστρίζονται στὸ πνεῦμα τῆς ὀχι μὲ θεωρητικὴς διδασκαλίες καί μὲ κοσμικὲς ἠθικολογίες, ἀλλὰ μὲ τὴ λειτουργικὴ ζωὴ. Ἡ λειτουργικὴ ζωὴ εἶναι ἡ ζωὴ τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν»⁽²¹⁾.

(19) Τοῦ ἰδίου, ὁ.π., σελ. 97.

(16) Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία καί Ὁρθοδοξία, ὁ.π., σελ. 244, σημ. 1.

(17) Ν. Μπερντιάεφ, «Ἡ ὠραιότητα», Χριστιανικὸ Συμπόσιο, ὁ.π., σελ. 92.

(18) Τοῦ ἰδίου, ὁ.π., σελ. 93.

(20) Μιχ. Κ. Μακράκης, «Ἐνας ποιητὴς ἐπιστήμονας», Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία καί Ὁρθοδοξία, ἐκδόσεις «Ἀρμός», 1996, σελ. 241.

(21) Φώτης Κόντογλου, «Ὁ ἄλλος Χριστός», ἐφημ. «Ἐλευθερία» (Ἀθηνῶν), Κυριακὴ 29 Νοεμβρίου 1964.

8. Τ' ἀγκάθια τῆς ἀμφιβολίας

Ὡστόσο, ἡ Σταύρωση καί ἡ Ἀνάστασις, μαζί μέ τήν ἄσπορο σύλληψη, ἀποτελοῦν τ' ἀγκάθια τῆς ἀμφιβολίας γιά πολλούς «Χριστιανούς». Γιατί, ὅπως λέει ὁ Φώτης Κόντογλου, «φαίνεται ἀπίστευτο, κι ὁμως πολλοί ἀπό τοὺς λεγόμενους Χριστιανούς εἶναι χωρίς Χριστό»⁽²²⁾. Αὐτὴ ἡ ἀμφιβολία ὁδηγεῖ στήν ἀπιστία καί στοῦ παράλογο.

Εἶναι ἀξιοσημείωτος ὁ χαρακτηρισμός τοῦ Γιάννη Χατζίνη γιά τόν ἄπιστο: «Χαρακτηρίζω ἄπιστον, ὅχι ἐκεῖνον πού ἀπορρίπτει τήν ἠθική τοῦ Χριστιανισμοῦ μέ τήν ὁποῖαν ἔχουμε ἄλλωστε ζυμωθεί, ὥστε νά μᾶς ἔχει γίνει βίωμα, ἀλλά ἐκεῖνον πού ἔχει τάση νά θέτει ἐρωτήματα, χωρίς τήν ἐλπίδα ὅτι θά μπορέσει ποτέ νά βρεῖ τίς ὀριστικές λύσεις γιά νά ἡσυχάσει»⁽²³⁾.

Ἐδῶ ἔχουμε τήν τραγωδία τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Μιά τραγωδία πού εἶχε προβλεφτεῖ ἀπό τόν δίκαιο Συμεών τήν ἡμέρα πού δέχτηκε τό βρέφος Ἰησοῦ «εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ [...] καί εἶπε πρὸς τήν Μαριάμ τήν μητέρα» τοῦ Κυρίου: «Ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτώσιν καί ἀνάστασιν πολλῶν»⁽²⁴⁾.

Ἡ ἀμφιβολία εἶναι κάτι ξεχωριστό ἀπό τήν ἀγωνία. Εἶναι τό σαράκι πού κατατρῶει τήν ψυχή. «Ἡ ἀγωνία εἶναι κάτι πού πρέπει νά τό ξεπεράσουμε γιατί μᾶς φθείρει ἄσκοπα καί μᾶς ἀποσπᾷ ἀπό τόν πραγματικό προορισμό μας»⁽²⁵⁾.

(22) Τοῦ ἰδίου, ὁ.π.

(23) Γιάννης Χατζίνης, «Ὁρθόδοξος στοχασμός», περιοδ. «Νέα Ἑστία», Ἀθήναι, ἔτος ΛΘ', τ. 1η Δεκεμβρίου 1965, σελ. 1596-1598.

(24) Λουκᾶ β, 34.

(25) Γιάννης Χατζίνης, ὁ.π.

Ἀσχετα ἂν «δέ μπορεῖ νά ὑπάρξει ἀληθινὸ πνεῦμα χωρίς μαρτύριο καί ἀγωνία», κι ἂν «κάτω ἀπὸ τήν κυριαρχία τους, ἡ ζωὴ ἡ ἴδια μπορεῖ νά βρῖσκεται σέ διαρκῆ κραδασμό, νά ἀνανεώνεται»⁽²⁶⁾. Ὅμως, ἡ χριστιανικὴ ποίηση, δέν μπορεῖ νά παραμένει στήν ἀγωνία, πρέπει νά περάσει στήν κατάλυση. Γιατί, ὅπως σωστά ὑποστηρίζει ὁ Γιάννης Χατζίνης, «ἡ **κατάνυξη** εἶναι μιὰ κατάσταση τῆς ψυχῆς πού ὁδηγεῖ στήν ἀλήθεια καί στήν εἰρήνη».

Ὁ κραδασμός, πού ἀνανεώνει πραγματικά τὴ ζωὴ, δέν μπορεῖ νά προέρχεται ἀπὸ τήν ἀγωνία, ἀπ' αὐτό «τό μαρτύριο τοῦ πνεύματος πού σπαράζει μπροστά στήν ἴδια του τήν ἀδυναμία, πού ὅσο πιό πολὺ συνειδητοποιεῖ τήν ἀδυναμία του, τόσο τὰ ἐρωτήματα πληθαίνουν»⁽²⁶⁾, ἀλλὰ ἀπὸ τήν ὑπέρβαση τῆς ἀγωνίας, ἀπὸ τήν ὑπέρβαση τῆς ἡδονῆς τῆς ὁδύνης, ὅπως τήν ὀρίζει ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής.

9. Τραγικὴ ὠραιότητα

Ὅπου ἡ νεοελληνικὴ ποίηση μπόρεσε νά προσεγγίσει τήν τραγικὴ ὠραιότητα ὡς πλήρη μεταμόρφωση τῆς ζωῆς, τήν εἶδε ὡς βίωση τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀνάστασης, μᾶς ἔδωσε ποιήματα πού καταυγάζονται ἀπὸ τό θεϊκό φῶς. Ἀντίθετα, φανερώνουν τό πνευματικὸ ἐλλεῖμα τῶν ποιητῶν τους, ἔστω κι ἂν τό κρύβουν μέ κάποια ἐπιμελημένη προσωπίδα. Ἀλλωστε, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Ἀνδρέας Καρναντώνης⁽²⁷⁾, ἡ ἴδια

(26) Τοῦ ἰδίου, ὁ.π.

(27) Ἀνδρέας Καρναντώνης, «Γαληνευτική καί εἰρηνοποιὸς ποίηση», περιοδ. «Νέα Ἑστία», Ἀθήναι, ἔτος ΝΔ', τ. 1η Αὐγούστου 1980, σελ. 1106-1108.

«ή θρησκεία είναι ή απόλυτα μεταφυσική μορφή τής τέχνης και ή μεγάλη τέχνη μιιά αίσθητοποιημένη θρησκεία». Γιατί «καμμιά θρησκεία δέν μπορεί νά σταθεϊ και νά ριζώσει στην ανθρώπινη καρδιά δίχως κάποια, έστω και στοιχειώδη, καλλιτεχνοποίησή της». Αυτό τό βλέπουμε καθαρά στην Όρθοδοξία μέ τίς άγιες εικόνες, την έκκλησιαστική ποίηση και την βυζαντινή μουσική.

Η μεταφυσική ούσία του κόσμου δέν είναι ή βούληση, πού επιδίωξη της έχει την δύναμη, όπως θέλει ο Νίτσε, αλλά ή βούληση τής Αγάπης, πού όδυνάται στην αποκοπή τής ύπαρξης από τό Αιώνιο και άφθαρτο. Κι ούτε ο άγώνας για την ύπαρξη είναι ή έξύψωση τής άτομικής ζωής, σύμφωνα μέ τή Νιτσεική θέση, αλλά ή όμοίωσή της μέ την άρχέγονη ούσία, την Τριαδική Θεότητα⁽²⁸⁾.

Οί θλίψεις του καθημερινού βίου λειαίνουν κάποτε την ανθρώπινη σκληρότητα και μαλακώνουν την καρδιά. Καί τότε οί θλίψεις γίνονται πηγή ένέργειας και σωτηρίας στον πιστό. Στόν άπιστο και τον άμφιβάλλοντα, στον όρθολογιστή και τον σκληρόκαρδο, πηγή φθοράς και θανάτου. Ο Άγιος Ίσαάκ ο Σύρος⁽²⁹⁾ συμβουλεύει νά μήν αποφεύγουμε τίς θλίψεις, γιατί όδηγοϋν στην αυτογνωσία και στη γνώση τής αλήθειας: «Μήν αποφεύγεις τίς θλίψεις, γιατί μ' αυτές μπαίνεις στη γνώση τής αλήθειας· και μήν φοβηθείς τους πειρασμούς, γιατί μ' αυτούς βρίσκεις τά τί-

μια. Κάνε προσευχές και μήν πέσεις στους ψυχικούς πειρασμούς, κι όσο για τους σωματικούς πειρασμούς νά 'σαι έτοιμος νά τους δεχτείς μ' όλη τή δύναμή σου· γιατί δίχως αυτούς, δέν μπορείς νά πās κοντά στο Θεό· έπειδή μέσα στους πειρασμούς βρίσκεται ή θείκη άνάπαψη. Όποιος ξεφύγει τους πειρασμούς, ξεφεύγει από την άρετή· και λέω πειρασμός, όχι τον πειρασμό των έπιθυμιών, αλλά των θλίψεων».

Φίλε άναγνώστη διάβασε **σωστά** τά λόγια του Ίσαάκ του Σύρου, μελέτησε και κατανόησε τά όσα γράφει για τους πειρασμούς των έπιθυμιών και τους πειρασμούς των θλίψεων. Υπάρχει ούσιαστική διαφορά μέ όντολογικό περιεχόμενο. Η συμβουλή του Άγίου Ίσαάκ «κάμε προσευχές νά μήν πέσεις στους ψυχικούς πειρασμούς», έχει ευρύτερη διάσταση. Κι όπως υποστηρίζει ο ποιητής Δημ. Βικέλας, «ο ποιητής γεννιέται από τον πόνο»⁽³⁰⁾.

Άλλωστε, όπως υποστηρίζει ο Τ. S. Eliot⁽³¹⁾, «τό διάβασμα δέν επιδρά μόνο σέ μιιά ιδιαίτερη μόνο αίσθηση. Έπηρεάζει όλόκληρο τό είναι μας, έπηρεάζει την ήθική και θρησκευτική ύπαρξή μας». Για τον μεγάλο αυτόν Άγγλο ποιητή και πνευματικό άνθρωπο, «τό ευρύ διάβασμα δέν έχει αξία σά συσώρευση αποθέματος γνώσεων, ή όπως έννοοϋμε λέγοντας «ένα μυαλό καλά εφοδιασμένο»· ή αξία του είναι σέ τοϋτο: μέ τό νά έπηρεάζεσαι συνεχώς από κάποια δυνατή προσωπικότητα κάθε τόσο

(28) Νεοελληνική Λογοτεχνία και Όρθοδοξία, ό.π., σελ. 48.

(29) Άγιος Ίσαάκ ο Σύρος, «Μυρίπνοα Άνθη», ό.π., σελ. 191.

(30) Νεοελληνική Λογοτεχνία και Όρθοδοξία, έκδόσεις «Άρμός», ό.π., σελ. 244, σημ. 1.

(31) Χριστιανικό Συμπόσιο, ό.π., σελ. 76 και 77.

καινούργια, παύεις νά εξουσιάζεσαι μόνο από μιά ή από μερικές. Οί πολύ διαφορετικές απόψεις της ζωής μέσα στο μυαλό μας επηρεάζουν ή μιά τήν άλλη καί ή δική μας προσωπικότητα αποκτάει σιγουριά καί δίνει στήν κάθε μιά άποψη τή θέση της μέ κάποια διάταξη ιδιότυπη γιά τόν έαυτό μας».

10. Βίωση του πόνου

Η βίωση του πόνου οδηγεί στή γνώση της Αλήθειας. Έδω ισχύει αυτό πού λέει ο Kierkegaard: «Δέ γνωρίζω τήν αλήθεια, παρά όταν γίνεται ζωή μέσα μου». Όταν ο ποιητής βιώνει τόν πόνο, τότε ανακαλύπτει τήν αλήθεια. Ανακαλύπτει τήν έντός του ποιητική φλέβα. Τήν αφήνει ν' άρδεύσει τό είναι του. Καί γίνεται όντως ποιητής!

Αν ο ποιητής καταφέρει ν' ανακαλύψει τίς άξίες, τότε ή ποίησή του παίρνει άνατασικό χαρακτήρα: Άνω σχώμεν τάς καρδίας! Η έλευθερία τόν οδηγεί στήν ένσάρκωση τών άξιών. Σ' αυτό πού υπογραμμίζει ο Paul Evdokimov: «Η έλευθερία δέν έφευγίσκει τίς άξίες άλλ' αυτές λαμβάνουν ζωή, ένσαρκώνονται μέ τήν προσωπική ανάκαλυψη αυτών τών ίδιων άξιών. Υποκειμενικά, αυτή ή ανάκαλυψη είναι πάντα έφευρετική, γιατί είναι ή δημιουργία της σχέσης μου μέ τίς άξίες, σχέση μοναδική, πού δέν έχει ποτέ ύπάρξει πρίν, καί, κατ' αυτήν τήν έννοια, μπορεί κανείς νά πει ότι ο άνθρωπος είναι αυτό πού γίνεται»⁽³²⁾.

(32) Πώλ Εύδοκίμωφ «Η Έλευθερία» ό.π., σελ. 196.

Έτσι, ο ποιητής, άποφεύγει τά κηρυκτικά στοιχεία. Κι αφήνει τήν ψυχή του νά τραγουδήσει, νά προσευχηθεί. Δουλειά της χριστιανικής λογοτεχνίας δέν είναι ο άμβωνας. Τό πολύ, νά προσπαθήσει νά μπει εκεί πού κλείνουν τήν πόρτα στόν άμβωνα. Έδω ισχύει αυτό πολύ λέει ο Γκόγκολ: «Δουλειά μου δέν είναι νά κάνω κήρυγμα. Ούτως ή άλλως ή τέχνη είναι θρησκευτικός λόγος. Δουλειά μου είναι νά μιλήσω μέ ζωντανές εικόνες, κι όχι μέ έπιχειρήματα. Πρέπει νά δείξω τή ζωή όλόπλευρα, κι όχι νά συζητώ περί ζωής».

11. Η λογοτεχνία του σήμερα

Όσοσο ή λογοτεχνία του αιώνα μας καί του προηγούμενου δέν φαίνεται νά συμμερίζεται στήν όλότητά της τούτες τίς απόψεις. Ο Daniel Rops στό δοκίμιό του «Λογοτεχνία ενός κόσμου πού χάνεται»⁽³⁴⁾ υποστηρίζει ότι «αυτό πού πρέπει πιό πολύ νά συγκρατήσουμε άπ' αυτή τή λογοτεχνία καί πού είναι τό πιό έντυπωσιακό, είναι ή μαρτυρία πού προσφέρει, ενός άναπόφευκτου ξεπεσμού του ανθρώπου, όταν έχει προδόσει τήν αιωνιότητα πού κλείνει μέσα του». Έτσι, ή λογοτεχνία, πολλές φορές είναι αυτό πού όνομάζει ο Pascal, ή «άθλιότητα του ανθρώπου δίχως Θεό».

Ο Daniel Rops, στό ίδιο δοκίμιο, υποστηρίζει ότι «μερικοί από τούς ύπαρξιστές (καί αναφέρεται κυρίως στούς Σάρτρ, Καμύ, Νίτσε καί τούς όπαδούς τους) καταλήγουν ν' άναζητούν τό αν-

(33) Νεοελληνική Λογοτεχνία καί Όρθοδοξία, ό.π., σελ. 274.

(34) Ντανιέλ Ρόπς, «Λογοτεχνία ενός κόσμου πού χάνεται», Χριστιανικό Συμπόσιο, ό.π., σελ. 209-213.

θρώπινο στόν πιό χυδαῖο σεξουαλισμό, στό πιό ποταπό ἐπίπεδο τῶν ἐνστικτων». Καί καταλήγει ὁ Γάλλος διανοητής σέ τούτη τήν ἀξιολόγησι-στη διαπίστωσι: «Σέ ὅλη αὐτή τή λογοτεχνία ἐκεῖνο πού ὁ καθένας προαισθάνεται ὡς τόν ἱλιγγο, εἶναι μιὰ τρομερή ἀπουσία, εἶναι τό συναίσθημα μιᾶς τρομερῆς λησμοσύνης: μιὰ Παρουσία λείπει, ἡ Παρουσία τῆς Ἀγάπης»⁽³⁵⁾.

Ὅμως χωρὶς ἀγάπη ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι τίποτα, ἀκόμη κι ὅταν καεῖ στήν πυρὰ γιά τίς ιδέες του καί τά χριστιανικά ιδεώδη του. «Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ κεφαλαιώδης πράξις τῆς ἀπελευθέρωσης τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν ἐγωισμό καί τό φόβο, εἶναι ἡ ἴδια ἡ Ἐλευθερία, ἀφοῦ βιώνεται καί διαρκεῖ καί ἐγκόσμια καί ὑπερκόσμια, καί λογικά καί ὑπερλογικά»⁽³⁶⁾. Κι ὅπως διευκρινίζει ὁ φιλόσοφος Καθηγητής κι Ἀκαδημαϊκός, «δέν εἶναι ἡ χριστιανική ἀγάπη ἀδυναμία, οὔτε ἔχει καμμιά σχέση μέ τή γλυκερή ἐκείνη αἰσθηματολογία, πού συνήθως χαρακτηρίζεται ὡς ἀγάπη, ἀλλά εἶναι τό σκληρότερο αἶσθημα, ἡ σκληρότερη ἀπαίτηση πού ἐτέθη ποτέ στόν ἄνθρωπο»⁽³⁷⁾ ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶχε πεῖ: «Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπέρ ἐμέ οὐκ ἔστι μοι ἄξιος. Καί ὁ φιλῶν υἱόν ἢ θυγατέρα ὑπέρ ἐμέ οὐκ ἔστι μου ἄξιος. Καί ὅς οὐ λαμβάνει τόν σταυρόν αὐτοῦ καί ἀκολουθεῖ μέ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος»⁽³⁸⁾.

(35) Τοῦ Ἰδίου, ὁ.π., σελ. 213.

(36) Κώστας Ε. Τσιρόπουλος, «Ἡ ἀνθρώπινη ἀξιολόγηση», Χριστιανικό Συμπόσιο, ὁ.π., σελ. 268.

(37) Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλος, «Ἡ Νέα Ἐντολή», Χριστιανικό Συμπόσιο, ὁ.π., σελ. 35.

(38) Ματθ. ι, 37-38.

Λοιπόν, «ὅποιος ἀρνεῖται τήν ἀγάπη, ἀρνεῖται τόν ἑαυτό του, ἀρνεῖται τόν κόσμον ὅλο, ἀρνεῖται τήν ἑλευθερία του, ἀρνεῖται τόν Θεό»⁽³⁹⁾.

12. Ἐπίλογος

Εἶναι παρήγορο πού ἡ Νεοελληνική Χριστιανική Ποίηση ἀγκάλιασε αὐτήν τήν ἀγάπη σέ μιὰ προσπάθεια ἀρμονικῆς σύζευξης μορφῆς καί οὐσιῆς. Βέβαια «ἡ ποίηση δέν ἐξαρτᾶται ἀπό τό περιεχόμενό της, ἀλλά αὐτή ἡ ἴδια ἡ ποίηση εἶναι πού μπορεῖ νά ἀξιοποιήσει καλλιτεχνικά ἀκόμα καί τό πιό ἀντιποιητικό ἢ καί τό πιό χαμερπές περιεχόμενο. Ὑπάρχουν ὅμως καί περιεχόμενα πού ἀπό τήν ἴδια τους τή φύση ἔχουν μιὰ ὑψηλή ἢ πολύτιμη ποιότητα. Τέτοιο περιεχόμενο εἶναι καί ἡ λατρευτική λαχτάρα ἐνός γνήσιου θρησκευομένου», ὑπογραμμίζει ὁ Ἀνδρέας Καραντώνης⁽⁴⁰⁾.

Τούτη ἡ ποίηση, λοιπόν, πάσχισε καί πασχίζει νά δώσει ὅ,τι ὠραιότερο ἔχει. Νά δώσει ἐκείνη τήν ὠραιότητα, γιά τήν ὁποῖαν ὁ Ντοστογιέφσκυ μέ πάθος πίστευε ὅτι θά σώσει τόν κόσμο. Κι ἔγραψε: «Ἡ ὠραιότητα εἶναι ἓνα πρᾶγμα ὄχι μόνο τρομερό, ἀλλά καί μυστηριώδες. Εἶναι ὁ διάβολος πού παλεύει μέ τό Θεό, καί ἡ ἀνθρώπινη καρδιά εἶναι τό πεδίο τῆς μάχης»⁽⁴¹⁾.

Ἡ Ὁραιότητα! Αὐτό τό δίκοπο μαχαίρι, πού μόνο ὅποιος ξέρει νά τό πιάσει δέν κόβεται...

ΝΙΚΟΣ Θ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

(39) Κώστας Ε. Τσιρόπουλος, ὁ.π., σελ. 269.

(40) Ἀνδρέας Καραντώνης, ὁ.π., σελ. 34.

(41) Ν. Μπερντιάεφ, «Ἡ ὠραιότητα», ὁ.π., σελ. 92.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΟΙ ΓΝΩΣΤΟΙ - ΑΓΝΩΣΤΟΙ

Έχουν γίνει της μόδας. Τους διαβάζουμε στίς εφημερίδες. Τους βλέπουμε στην τηλεόρασι «έν δράσει». Μένουμε κατάπληκτοι μέ τά «κατορθώματά» τους. Κανένας, φυσικά, δέν μπορεῖ νά πῇ ὅτι συμφωνεῖ μ' αὐτά πού κάνουν. Φαντάζομαι οὔτε καί οἱ ἴδιοι, ἂν ἔχουν τήν... κακή συνήθεια τῆς αυτοκριτικῆς. Καί ἂν τούς ρωτούσατε, δέν πιστεύω νά σᾶς ἔλεγαν ὅτι θά τούς ἄρесе νά τούς κάνουν τά ἴδια κάποιιοι ἄλλοι.

Ἄς πᾶμε ὁμως σέ μιά διαφορετική κατηγορία γνωστών - ἀγνώστων. Αὐτοί ἔχουν ὀνόματα. Ἀπλῶς δέν τά γνωρίζουμε τά περισσότερα, γιατί εἶναι πάρα πολλοί «καθώς τά ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει καί ὡς ἡ ἄμμος ἡ παρὰ τό χεῖλος τῆς θαλάσσης ἡ ἀναρίθμητος». Διαβάξω μερικά ὀνόματα στήν τύχη: Σέργιος, Γόρδιος, Φωστήριος, Σάις, Μάϊρος, Βιτάλιος. Γιά κάποιους ὁμως καί πρό παντός γιά «Κάποιον» εἶναι γνωστοί. Τά ὀνόματά τους, τά βρῆκα γραμμένα στό Συναξάρι (βιβλίο ἐκκλησιαστικό), πού τελειώνει τήν κάθε μέρα μέ τήν φράσι: «Ταῖς αὐτῶν ἀγίαις πρεσβείαις, Χριστέ ὁ Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς». Ὅπως θά καταλάβατε, πρόκειται γιά τούς ἁγίους.

Σκέφθηκα, λοιπόν, νά κάνω μία σύγκρισι αὐτῶν τῶν γνωστών - ἀγνώστων

μέ τούς ἄλλους μέ τούς ὁποίους ἄρχισα τό σημειωμά μου. Τόσον ἐκεῖνοι ὅσον καί αὐτοί ἔχουν ὄνομα. Τόσον ἐκεῖνοι ὅσον καί αὐτοί ἀγωνίζονται γιά κάτι. Μέ τήν διαφορά ὅτι ἐκεῖνοι ἀγωνίζονται γιά τήν ἰδέα τους, κρύβοντας τό πρόσωπό τους καί τό ὄνομά τους. Ἐνῶ οἱ ἅγιοι ἀγωνίζονταν φανερά, ἐπώνυμα. Ἐκεῖνοι μέ τόν τρόπο αὐτόν ἀποφεύγουν τίς συνέπειες τῶν πράξεών τους, ἐνῶ αὐτοί, πολλοί τῶν ὁποίων ἦσαν παιδιά μεγάλων οἰκογενειῶν ἢ καί ἀξιωματοῦχοι, ὑπέγραψαν τήν πίστι τους στίς ιδέες τους μέ τήν θυσία τῆς ζωῆς τους. Ἄλλον τόν ἐπνίγαν στή θάλασσα (τοῦ πόντου μέσον). Ἄλλον τόν σκότωναν μέ ξίφος (ξίφει τελειοῦται, γράφει τό Συναξάρι). Ἄλλον μέ τίς πέτρες (λιθοβοληθεῖς τελειοῦται). Ἄλλον τόν ἔκαιγαν (πυρὶ τελειοῦται). Ἄλλος πέθαινε, καταπατηθεῖς ὑπό τῶν δημίων. Καί ὅλοι αὐτοί ἐτελεύτησαν, ἀφοῦ προηγουμένως ὑπέστησαν ἀφάνταστα μαρτύρια.

Θά ἤθελα ὁμως νά σταθοῦμε σέ κάτι. Γιατί ὅλο αὐτό τό πλήθος τῶν ἁγίων εἶχε τέτοιο ἐπώδυνο τέλος; Γιατί ἦταν χριστιανοί. Ζοῦσαν σέ μιά ἐποχή πού δέν ὑπῆρχε ἐλευθερία γνώμης, ἀκόμη καί γιά θέματα ἐντελῶς προσωπικά, ὅπως εἶναι ἡ πίστις στόν Θεό. Καί κάτι περίεργο. Στήν Ρωμαϊκή αυτοκρατορία ὅλες οἱ εἰδωλολατρικές θρησκείες ἦταν ἀποδεκτές. Μόνον ὁ Χριστιανισμός ἀπαγορευόταν, ἐπὶ ποινῇ θανάτου. Καί πολλοὺς ἀπό τούς φυλακισμένους χριστιανούς τούς ἔρριχναν στά πεινασμένα

λιοντάρια, στό Κολοσσαῖο τῆς Ρώμης, γιά νά διασκεδάσῃ ὁ Ρωμαϊκός ὄχλος, πού ζητοῦσε «ἄρτον καί θεάματα». Τέτοια θεάματα!

Καί σήμερα; Σήμερα δέν τούς ρίχνουν στά λιοντάρια, ἀλλά καί δέν τούς τιμοῦν ὅσο θά ἔπρεπε. Καί ἂν μποροῦσαν, κάποιοι «προοδευτικοί», θά ἔσβηναν τά ὀνόματά τους ἀπό τόν

χάρτη. Καί ὅμως! Οἱ ἅγιοι ἀγωνίσθηκαν γιά τήν ἐλευθερία τῶν ἰδεῶν, τήν ἰσότητα, τήν ἀδελφωσύνη καί τήν ἀγάπη, ἀκόμη καί πρὸς τοὺς ἐχθρούς. Καί ὑπέγραψαν τήν πίστι τους στίς ἰδέες τους μέ τό αἷμα τους. Ὅχι μέ τό αἷμα τῶν ἄλλων. Ἄς τοὺς γνωρίσωμε καλῶς.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

Ἡ ἐγγραφή νέων συνδρομητῶν εἰς τὰς «Ἀκτῖνας» εἶναι ἓνα πνευματικό ἔργον, τό ὁποῖον ἡμποροῦμε νά ἐπιτελέσωμε ὅλοι, μέ μικράν προσπάθειαν.

ΣΧΟΛΙΑ

ΑΛΛΕΣ ΕΠΟΧΕΣ ΑΛΛΕΣ ΓΕΝΕΕΣ

Κράτησε για μεγάλο χρονικό διάστημα ό σχολιασμός και η συζήτηση γύρω από τὰ γεγονότα του περασμένου Δεκεμβρίου στο κέντρο της Αθήνας και σέ έπαρχιακές πόλεις από την έξέγερση της μαθητιώσας νεολαίας, πού δέν άφησαν και πολλά περιθώρια για την υπόμνηση και την βίωση του μεγάλου σωτηρίου νοήματος των έορτών του Δωδεκαημέρου.

Βρέθηκαν και άρκετοί για νά δικαιολογήσουν τὰ έκτροπα μέ τό επιχείρημα ότι οί σημερινοί νέοι άνησυχούν για την μελλοντική τους εξέλιξη σέ μία κοινωνία της καταναλωτικής άποχαυνώσεως και άδιαφορίας.

Μία άντικοινωνική άπάνθρωπη βία ντύνεται μέ την λεοντή της δήθεν εξέγερσεως «για περισσότερη δημοκρατία» μαζί μέ την παθητικότητα των πολλών μπροστά στην άνατομία και τό έγκλημα, μέ την ύποπτη ιδιοτέλεια των ύποκινητών των θλιβερών αυτών έπεισοδίων, προκειμένου οί τελευταίοι νά άποκομίσουν τὰ λεγόμενα κομματικά όφέλη.

Θλίβεται κανείς κάνοντας συγκρίσεις της εικόνας πού χαρακτηρίζει την σημερινή γενεά του μαθητόκοσμου, όταν άναλογισθεί τίς δραστηριότητες των παιολιτέρων γενεών, πού πρωτοστατούσαν

σέ έργα κοινωνικά και έθνικά, όπως για την συλλογή του δέματος του έπαναπατρισμού των προσφύγων της υπάιθρου των βορείων έπαρχιών στίς έστίες του, οί όποιοι είχαν ύποστεί τίς συνέπειες του άνταρτοπολέμου (1946-1949), τίς ειρηνικές διαδηλώσεις για την συμπάρασταση στους Κυπρίους άγωνιστές της περιόδου (1954-1959), την συμμετοχή των στο έργο άποκαταστάσεως των κατοίκων σεισμοπλήκτων περιοχών στά μέσα της δεκαετίας του 1950, τίς έπισκέψεις στους φρουρούς των συνόρων μας κατά την περίοδο των έορτών και σέ τόσα άλλα έργα ευποιΐας. Καί αυτά όλα δέν ήταν έργα μεμονωμένων και ευαρίθμων ομάδων, αλλά πολλών δεκάδων χιλιάδων μαθητών των Κατηχητικών Σχολείων και μελών των Χριστιανικών Μαθητικών Όμάδων, τὰ όποια έπαινοΰσε ή κοινή γνώμη, ένώ έλάχιστοι δήθεν «προοδευτικοί» κονδυλοφόροι είρωνεύοντο.

Καί για όλη αυτή την σημερινή κατάσταση ευθύνεται μέρος του πολιτικού κόσμου, τό όποιο αντί νά άφήσει άμεριμνο την μαθητική νεολαία για όσα συνιστούν τόν πολιτικό άνταγωνισμό, προκειμένου νά άφοσιωθεί στην μάθηση και στην ήθική οίκοδόμηση της προσωπικότητάς των, την καθιστούν όργανον των πολιτικών τους επιδιώξεων.

ΑΤΟΛΜΙΑ ΚΑΙ ΥΠΟΚΡΙΣΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

Στους στίχους του 'Αριστοτέλη Βαλαωρίτη κατά την τελετή των αποκαλυπτηρίων του ανδριάντα του Πατριάρχου Γρηγορίου Ε' στά προπύλαια του Πανεπιστημίου 'Αθηνών κατά τό έτος 1837 γίνεται λόγος γιά τό περήφανο καί «φλογερό καμίνι» πού εἶναι τό Πανεπιστήμιο, μέ τήν έννοια ὅτι ἀποτελεῖ τόν σημαντικώτερο παράγοντα τοῦ πολιτισμοῦ μας, τότε μάλιστα πού τό Π.Α. ἦταν τό μοναδικό στήν ἑλληνική ἐπικράτεια. Ἔτσι τό ὁραματίσθηκαν οἱ ἰδρυτές του καί οἱ πνευματικοί ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς του λίγα μόλις χρόνια μετά τήν ἐθνική ἀποκατάσταση, σάν τό εὐτυχέστερο συμβάν μετά τήν ἀνάκτηση τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας.

Ἐκτοτε στήν διάρκεια τῶν 170 ἐτῶν τῆς λειτουργίας του πολλά μεγάλα καί μικρά γεγονότα μετέβαλαν τίς ἀρχικές συνθήκες.

«Ἐάν ὑποθέσουμε, ὅτι τά ἀποκαλυπτήρια τοῦ ανδριάντα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' γίνονταν στούς καιρούς μας — παρατηρεῖ ὁ αἰμνηστος καθηγητής Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης — καί ἐμφανίζόταν καί πάλιν ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης τό ἱστορικό πλέον ποίημά του θά περιελάμβανε ἄραγε τούς στίχους «γιά τό φλογερό καμίνι»; Ἐχομε βέβαια τώρα πολλά πανεπιστήμια καί ἀνώτατες σχολές σέ τέτοια ἔκταση πού σχεδόν κάθε πρωτεύουσα νομοῦ ἔχη δικό της Πανεπιστήμιο. Μά Πανεπιστήμιο μέ τήν ἱερή, τήν σεβαστή έννοια πού φαντάσθηκαν οἱ ἰδρυτές τοῦ Ἐθνικοῦ Καπο-

διστρίακοῦ Πανεπιστημίου δέν ἔχομε πλέον»^(*).

Τίς ἀπαισιόδοξες αὐτές σκέψεις τίς προεκάλεσαν τά τελευταῖα ἐπεισόδια τοῦ περασμένου Δεκεμβρίου, τά ὅποια πολύ φοβούμεθα ὅτι δέν θά εἶναι καί τά τελευταῖα.

Οἱ πανεπιστημιακές πρυτανικές ἀρχές ἔχουν κατ' οὐσίαν καταλυθεῖ, ἀφοῦ οἱ ἐτερόκλητες αὐτές ὁμάδες πού κυριαρχοῦν στίς καταλήψεις ἔχουν τόν κύριο λόγο, παρακωλύουν τήν λειτουργία τῶν σχολῶν, διενεργοῦν καταστροφές σέ κτίρια καί στόν ἐξοπλισμό αὐτῶν, ἐνῶ ἀσκοῦν τρομοκρατία στό διδακτικό προσωπικό καί στήν πλειοψηφία τῶν φοιτητῶν οἱ ὅποιοι ἔχουν διάθεση γιά σοβαρές σπουδές. Καί τό πλέον σημαντικό εἶναι ὅτι ἡ πολιτεία ἀδυνατεῖ νά ἐπέμβῃ ἀποφασιστικά στήν κατάσταση αὐτή, μέ τό αἰτιολογικό «τό λεγόμενον πανεπιστημιακό ἄσυλο». Ἡ έννοια αὐτή τοῦ ἀσύλου ἔχει τίς ἱστορικές της ρίζες σέ παλαιότερες ἐποχές ὅταν ἐπικρατοῦσαν ἀπολυταρχικά καθεστῶτα, ὅπου στούς χώρους τῶν Πανεπιστημίων ὑφίσταντο οἱ προϋποθέσεις γιά τήν ἐλεύθερη διακίνηση τῶν ιδεῶν.

Σήμερα στή χώρα μας ὑπάρχει ἀνεπιφύλακτα πλήρης δυνατότητα γιά τήν ἐλεύθερη διακίνηση τῶν ιδεῶν, ὅποτε ἡ ἐπίκληση τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἀσύλου εἶναι ὄχι μόνον ἀνεπίκαιρη ἀλλά καί ὑποκριτική.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

(*) Ἀλεξ. Τσιριντάνης: Περιοδικόν, «Συζητήσις» Μάρτιος 1975 σελ. 42.

Η ΕΚΘΕΣΗ «BYZANTIO (330-1453)» ΣΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ

Πρόκειται για ένα γεγονός παγκόσμιας έμβλειας και ενδιαφέροντος αντίστοιχο με την πρό έτων ομώνυμη έκθεση στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης. Η έκθεση οργανώθηκε από τη Βασιλική Ακαδημία των Τεχνών του Λονδίνου με τη συνεργασία του Μουσείου Μπενάκη, την ευγενική χορηγία των Ίδρυμάτων Κωστόπουλου, Λεβέντη και Νιάρχου, και τελεί υπό την αιγίδα του Πρίγκιπα της Ουαλίας. Φιλοξενείται στις κεντρικές αίθουσες της Βασιλικής Ακαδημίας των Τεχνών, στην οδό Πικαντίλ, από 25 Οκτωβρίου 2008 έως 22 Μαρτίου 2009.

Ο επισκέπτης μπαίνει στον κόσμο της υπερχιλιετούς Βυζαντινής ιστορίας και μυείται περισσότερο στο κάλλος της μορφής. Κυριαρχούν οι εικόνες και τα αντικείμενα της χριστιανικής λατρείας, ακολουθούν τα χρηστικά αντικείμενα της καθημερινής ζωής και τα μέσα της παιδείας, τα χειρόγραφα βιβλία. Το σύνολο των εκθεμάτων ανέρχεται στα τριάντα εικοσιτρία «323». Προέρχονται από όλο τον Κόσμο, εκτός του Αγίου Όρους. Η Έκθεση διαρθρώνεται, μετά το εισαγωγικό τμήμα κάτω από τόν τεράστιο πολυέλαιο, σε δέκα ενότητες. Συγκεκριμένα: *Μέγας Κωνσταντίνος, Ίουστινιανός, Η βασιλική αυλή κατά την*

περίοδο των Μακεδόνων, Τό βυζαντινό σπίτι, Η Έκκλησία, Οί Εικόνες, Τό Βυζάντιο και η Δύση, ή Βυζαντινή κοινωνία, Η Μονή Σινά.

Ο Κατάλογος, σε επιμέλεια των καθηγητών Robin Cormack και Μαρίας Βασιλάκη, αποτελεί μιά μνημειώδη έκδοση 496 σελίδων μεγάλου σχήματος, για τόν όποιο συνεργάστηκαν πάνω από πενήντα βυζαντινολόγοι, ιστορικοί και μουσειολόγοι από όλο τόν κόσμο και άλλοι τόσοι βοηθοί τους. Προλογίζεται από τούς πρωθυπουργούς Μεγάλης Βρετανίας και Ελλάδας. Προτάσσεται επιγραμματικό *Χρονολόγιο* από τόν καθηγητή Rodin Cormack, και Χάρτες της Αυτοκρατορίας και της Κωνσταντινούπολης, εισαγωγικά δοκίμια για τήν ιστορία και τήν τέχνη, έννέα μέρη με κατατοπιστικά στοιχεία για κάθε περίοδο και ένότητα και κλείνει με *Γλωσσάρι, Ξαντλητική Βιβλιογραφία* και λεπτομερές *Εύρετήριο* ονομάτων, πραγμάτων και όρων. Τά κεφάλαια συντάξαν ακαδημαϊκοί διεθνούς κύρους.

Άξιο επισήμανσης είναι τό γεγονός ότι αποτυπώνεται στον Κατάλογο μιά αλλαγή στο πνεύμα πού αντιμετώπιζεται ή Ανατολική Χριστιανική Αυτοκρατορία. Από τήν άποψη του Γίββωνα περί

συνεχοῦς κατάπτωσης τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καί μιᾶς περιόδου σκότους καί ἀμάθειας, τολμάει ὁ καθηγητὴς Gyrgil Mango ἀπὸ τὸν Ὁξφόρδη νὰ γράφει στὸ εἰσαγωγικὸ δοκίμιο πὼς «ἡ μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας ἀπὸ τὸν πρῶτο χριστιανὸ αὐτοκράτορα στὴ Νέα Ρώμη δὲν ἦταν ἓνα δυστύχημα, ἀλλὰ μέρος τοῦ θεϊκοῦ σχεδίου...» (σελ. 26). Τονίζει ἐπίσης τὴν προσφορά τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας ὡς προπύργιο ἀπέναντι στὴ βαρβαρική πλημμυρίδα, τὴ διάσωση τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ πνεύματος μέ τοὺς σπουδαίους γραμματικούς καί τοὺς συνεπεῖς ἀντιγραφεῖς, τὴ λαμπρὴ λογοτεχνικὴ καί καλλιτεχνικὴ παραγωγή καί τὴ διάδοση πολιτισμοῦ καί γραφῆς στοὺς Ρώσους καί τοὺς Σλάβους (σελ. 26, 27, 30, 31). Τέλος, σέ ἰδιαίτερο τμῆμα, προβάλλεται ἡ μετάγχιση πολιτισμοῦ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ στὴ Δύση. Στὸν *Κατάλλογο*, τὸ θέμα ἀναπτύσει ὁ καθηγητὴς *Michele Bacci ἀνεβάζοντας* τὴν

πολιτιστικὴ ἐπίδραση τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὴ Δύση ἤδη ἀπὸ τὸν 1^ο αἰῶνα (σελ. 278).

Ἡ Ἑκθεση συμβάλλει θετικά τόσο γιὰ τὸν Ἑλληνα ὥστε νὰ ἀντιμετωπίσει σοβαρὰ μιὰ ὑπόθεση πολιτισμοῦ καί παράδοσης πού τὸν ἀφορᾷ ἄμεσα ὅσο καί γιὰ τὸν δυτικοευρωπαῖο στὴν γνωριμία του μέ τὴ Χριστιανικὴ Ἀνατολικὴ Αὐτοκρατορία πού σέ μεγάλο βαθμὸ τοῦ εἶναι ἄγνωστη καί παρεξηγημένη⁽¹⁾.

Ἡ ἐπίσκεψη τῆς Ἑκθεσης ἀποτελεῖ συγχρόνως μυσταγωγία καί μαθητεία⁽²⁾.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΟΡΟΒΗΛΟΣ
Οἰκονομολόγος

(1) Αὐτὴ τὴν ἄγνοια περὶ τὸ Βυζάντιο εἶχε παρουσιάσει σέ διάλεξή της στὸ Σεμινάριο Ἀρχαίας Ἱστορίας στὸ Ἰνστιτοῦτο Κλασσικῶν Σπουδῶν σὺν Λονδίνο, τὸ Μάρτιο 2007 καί λίγο ἀργότερα στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Πρίνστον, ἡ καθηγήτρια Ἀβεριλ Κάμερον. Μὲ ἀφορμὴ τὴ δημοσίευση τῆς διάλεξης τῆς Κάμερον μέ τίτλο, «Ἡ ἀπουσία τοῦ Βυζαντίου» στὴ *Νέα Ἑστία*, Ἰανουάριος 2008, ἀρχισε ἓνας γόνιμος διάλογος ἀπὸ τίς στήλες τοῦ περιοδικοῦ.

(2) Θὰ ἄξιζε ἐκδρομὴ φοιτητῶν ἢ καί μαθητῶν ἀκόμη γιὰ ἓνα τέτοιο γεγονός.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΜΙΑ ΑΤΕΛΕΙΩΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΡΙΣΗ

Η χρηματοπιστωτική κρίση που πλήττει την αμερικανική και γενικότερα τη δυτική κοινωνία έχει άλυσιδωτές επιπτώσεις σε παραδοσιακές «βιομηχανίες», όπως αυτή των εφημερίδων. Μεγάλοι δημοσιογραφικοί οργανισμοί στην Αμερική και τίς χώρες κυρίως της Δυτικής Ευρώπης παίρνουν έκτακτα μέτρα για να αντιμετωπίσουν, όχι μόνο τον δραματικό περιορισμό των εσόδων τους, αλλά ακόμη και την επερχόμενη κατάρρευση! Οι προβλέψεις πρόσφατης έρευνας εκτιμούν ότι η μία στις δέκα εφημερίδες παγκοσμίως θα αναστείλει, ή θα περιορίσει την έκδοσή της μέσα στο 2009!

Μόλις πριν δύο μήνες η αμερικανική εταιρεία Tribune Company, που εκδίδει τίς ευρείας κυκλοφορίας εφημερίδες Los Angeles Times και Chicago Tribune ανακοίνωσε ότι υπέβαλε αίτηση για προστασία από χρεοκοπία, προκειμένου να μπορέσει να συνεχίσει τη λειτουργία της και να αντιμετωπίσει το τεράστιο συσσωρευμένο χρέος των 13 δισ. δολαρίων. Παράλληλα, η διάσημη New York Times αποφάσισε να υποθηκεύσει το κτίριο των κεντρικών της γραφείων στη Νέα Υόρκη, για να μπορέσει να πάρει ένα πολυπόθητο δάνειο 1 δισ. δολαρίων.

Στη Βρετανία η Independent αποφάσισε να συστεγαστεί με την Daily Mail, για να εξοικονομήσουν 3 εκατ. λίρες το χρόνο,

και συμφώνησαν να αναλάβουν από κοινού ένα σημαντικό μέρος του έκδοτικού τους κόστους. Επί πλέον, η Independent ανακοίνωσε το μεγαλύτερο πρόγραμμα απολύσεων δημοσιογράφων, με το όποιο 25% των συντακτών της θα χάσει τη δουλειά του μέχρι τέλους Φεβρουαρίου.

Αλλά και ο μεγάλος έκδοτικός όμιλος του Αυστραλού μεγιστάνα των μέσων ενημέρωσης Ρούπερτ Μέρντοχ επιβεβαίωσε την πρόθεσή του να περικόψει το προσωπικό του σε βρετανικές και αυστραλιανές εφημερίδες, λόγω της μείωσης των κυκλοφοριών τους και των διαφημιστικών τους εσόδων.

Στην Ισπανία η δεύτερη σε κυκλοφορία εφημερίδα El Mundo είδε τα έσοδά της να κατακυλούν κατά 20% μέσα στο 2008 και η δραματική αυτή μείωση την ώθει πλέον να αναπτύξει με γοργούς ρυθμούς την παρουσία της στο διαδίκτυο, για να συγκρατήσει τίς νεώτερες ηλικίες αναγνωστών της και να προσελκύσει και νέους αναγνώστες.

Στή χώρα μας κατά την τελευταία δεκαετία οι εφημερίδες έχασαν το 1/3 των αναγνωστών τους. "Αν μάλιστα κανείς αναλογιστεί ότι πριν 20 χρόνια οι αναγνώστες ήταν τριπλάσιοι από τους σημερινούς, συνειδητοποιούμε την απαξίωση της μέσης ελληνικής εφημερίδας, τόσο οικονομικά όσο και δημοσιογραφικά.

Τό δυστύχημα γιά τό μέλλον τών ελληνικών έφημερίδων έγκνεται στην άδυναμία, ή τήν έλλειψη βούλησης τών διευθυντών τους, άκόμη καί τών ιδιοκτητών τους, νά άναθεωρήσουν τόν προσανατολισμό τοῦ δημοσιογραφικοῦ προϊόντος πού παράγουν. Ένῳ βλέπουν ότι οί περισσότερες έφημερίδες στή χώρα μας πνέουν τά λoίσθια, προτιμοῦν νά άνακαλύπτουν τούς πιό «περίεργους» τρόπους γιά νά άποσποῦν διαφημίσεις καί νά έπιβιώνουν ὅπως ὅπως...

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΟΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΟΣ

Τά γεγονότα, τά ὁποῖα ζήσαμε κατά τόν παρελθόντα Δεκέμβριο στην 'Αθήνα καί σέ άλλες μεγάλες πόλεις τής χώρας μας, άνέδειξαν ένα μεγάλο έλλειμμα στην έγκυρο, διαφωτιστική καί υπεύθυνο ένημέρωσι. Τά παραδοσιακά Μέσα Ένημερώσεως (ραδιόφωνο, τηλεόρασις καί ὀλιγώτερο οί έφημερίδες) άπεδείχθησαν άπροετοίμαστα γιά νά διαχειρισθοῦν μία τόσο μεγάλη κρίσι. Συχνά αισθανόμασταν ότι μέ τούς σχολιασμούς τους τά Μέσα πυροδοτοῦσαν τήν συνέχισι τοῦ κλίματος άναρχίας καί άνωμαλίας.

Οί ένδιαφερόμενοι πολίτες έπρεπε νά βροῦν νέους, έναλλακτικούς τρόπους γιά τήν ένημέρωσί τους επί τών τεκταινομένων γεγονότων. Πρωταγωνιστικό ρόλο, κατά συνέπεια, γιά τήν ταχυάτη (σχεδόν άπευθείας) ένημέρωσι έπαιξε στά γεγονότα τοῦ Δεκεμβρίου τό Διαδίκτυο μέ τά ιστολόγια (blogs) καί τίς ιστοσελίδες του (sites). Χιλιάδες πολίτες άνά τήν επικράτεια έπescέπτοντο καθημερινῶς τούς δικτυακούς τόπους, ὅ-

που εύρισκαν ειδήσεις, σχόλια, βίντεο καί φωτογραφίες μέ τά γεγονότα τών ημερῶν. 'Υπήρχαν μάλιστα καί δικτυακοί τόποι, οί ὁποῖοι άναρτοῦσαν τά άνωτέρω κάθε δίλεπτο μέ τρίλεπτο! Ένδιαφέρων εἶναι ότι πολλά άπό τά στοιχεῖα αὐτά τά έστελναν αὐτόπτες μάρτυρες (ένίστε καί οί πρωταγωνιστές) τών έπεισοδίων μέσω κινητῶν τηλεφώνων. 'Ετσι είδαμε στό διαδίκτυο άπό πετrobολισμούς καί συγκρούσεις, μέχρι τό κλείσιμο ὁδῶν, τά άναποδογυρίσματα αὐτοκινήτων, τίς δηώσεις καταστημάτων καί τόσα άλλα.

Πέρα, ὁμως, άπό τά γεγονότα ὑπήρξαν καί πολλές φωνές - γραφές ανθρωπων, οί ὁποῖοι προσεπάθησαν νά έρμηνεύσουν αὐτά τά γεγονότα, προσεγγίζοντάς τα άπό ποικίλες ὀπτικές γωνίες. 'Εδῶ έφάνη ή μεγάλη δυσκολία νά προβληθοῦν άπό τά παραδοσιακά, αλλά συχνά καί άπό τά νεώτερα, Μέσα Ένημερώσεως οί σημαντικώτερες άπόψεις. Μέσα στόν ὀρυμαγδό τών αναλύσεων (προφορικών καί γραπτῶν) καί λόγω μιᾶς κακῶς έννοουμένης πολυφωνίας, έγέμισαν οί δικτυακοί τόποι μέ λογίων - λογίων άντιλήψεις καί θέσεις, στά δέ τηλεπαράθυρα διεπληκτιζόντο καί προσεπάθουν οί προσκεκλημένοι νά άκουστοῦν διά τής ὑψώσεως τών φωνῶν τους. Τό άποτέλεσμα καί στίς δύο περιπτώσεις ήταν ὁ άναγνώστης ή ὁ θεατής νά μένη μέ μεγαλύτερα άπορία γιά τό τί καί γιατί ακριβῶς συνέβη καί νά περιλίπη σέ βαθύτερα σύγχυσι. Δέν έλειψαν, μάλιστα, καί ψεύτικες «ειδήσεις», ὅπως επί παραδείγματι, ότι ὁ άστυνομικός πού είχε κακοποιηθῇ πρίν ένα χρόνο άπεβίωσε, ἴσως γιά νά πυροδοτήση χειρότερες αντιδράσεις.

Τελικώς, οί σοβαρές αναλύσεις και προσεγγίσεις τών γεγονότων του Δεκεμβρίου άρχισαν νά δημοσιεύωνται μέ τό πέρασμα του χρόνου (πράγμα φυσικό εάν σκεφθούμε ότι για τήν ψύχραιμο και αντικειμενική προσέγγισι ενός ζητήματος χρειάζεται μία κάποια χρονική απόστασις ώστε νά μή λειτουργή ή συγγραφή ενός κειμένου ως έκφρασις συναισθηματισμού, αλλά ως έκφρασις σκέψεως και προβληματισμού). Τά έδημοσίευσαν είτε σέ έφημερίδες, είτε σέ έπιλεγμένους διακτυακούς τόπους, οί όποιοι έδημοσίευσαν και πρό τών γεγονότων αυτών σοβαρές αναλύσεις πολιτικές - κοινωνιολογικές και όχι άπλά σχόλια άνωνύμων χρηστών του διαδικτύου. Μέσα σέ αυτά τά κείμενα ύπάρχουν πολλά έρμηνευτικά «κλειδιά», τά όποια μπορούν νά βοηθήσουν τούς άναγνώστες τους στην κατανόησι τών γεγονότων και στην συνειδητοποίησι αιτίων και αποτελεσμάτων.

Στά κείμενα αυτά ύποστηρίχθηκαν ποικίλες και άντικρουόμενες μεταξύ τους άπόψεις: από θεωρίες συνωμοσίας κέντρων του έξωτερικού (π.χ. τό ίδρυμα Σόρος και οί χρηματοδοτήσεις του σέ πρόσωπα και φορείς της «προοδευτικής άριστερίας» στην χώρα μας), μέχρι είκασίες περί προσχεδιασμένων από μυστικές ύπηρεσίες του κράτους έπεισοδίων για νά αποπροσανατολισθής ή κοινή γνώμη από τά μεγάλα προβλήματα του τόπου ή από τά μεγάλα σκάνδαλα τών τελευταίων μηνών.

Ύπηρξαν, όμως, και άλλες πολύ άξιόλογες αναλύσεις, οί όποιες έπικέντρωσαν τό βάρος τους σέ διάφορες πτυχές τών γενεσιουργών αιτίων. Μία πρόχειρο άνθολόγησι αυτών παραθέτομε κατωτέρω: κάποιοι αιτιώνται τήν καθί-

ζησι τών πνευματικών και ήθικών άξιών στην εποχή μας (βλ. άρθρο Νίκου Ξυδάκη, *Καθημερινή* 9.12.2008 και Θεοδώρου Τάσιου, *Καθημερινή* 20.12.2008): άλλος τήν άπουσία νοήματος ζωής σέ όλοέν και περισσοτέρους νέους και τήν συνακόλουθο γιγάντωσι του ρεύματος του μηδενισμού (βλ. άρθρο Στέλιου Ράμφο, *Καθημερινή* 14.12.2008): έτερος τήν άποδόμησι του εκπαιδευτικού συστήματος και τήν μετάλλαξι του πολίτου σέ άνυπότακτο έπαναστάτη (βλ. συνέντευξι Χρήστου Γιανναρά στον Σκάι 19.12.2008 και άρθρο του στην *Καθημερινή* 28.12.2008): άλλος στην άπαξίωσι της χώρας μας από έμάς τούς ίδιους (βλ. άρθρο Χαρίδημου Τσούκα, *Καθημερινή* 28.12.2008): έτερος έμβαθύνει στίς «φονικές ταυτότητες» και τά φοβικά συμπλέγματα που κουβαλάμε όλοι μας (βλ. άρθρο Γιάννη Καρακάση, στην ιστοσελίδα ppol.gr): άλλος έπικεντρώνεται στην θεολογική έρμηνεία τών έκτροπων (βλ. άρθρο Μωναχοϋ Μωυσέως, *Καθημερινή* 1.1.2009).

Η μελέτη αυτών και άλλων σχετικών άρθρων έμπλουτίζει τόν προβληματισμό μας και μάς καθιστά ίκανούς όχι μόνον νά προσεγγίζωμε τήν έπικαιρότητα, τήν όποία βιώνομε, αλλά και νά τήν έρμηνεύωμε. Βεβαίως, για τούς πιστούς χριστιανούς ή έρμηνεία δέν πρέπει νά περιορίζεται στα άνθρώπινα πλαίσια, αλλά νά διαπλάτνεται και νά φωτίζεται από τό φώς τών άληθειών του Εύαγγελίου του Χριστού. Έκεϊ διαπιστώνομε ότι πρωταρχική πηγή όλων τών δεινών είναι ή άποστασία του ανθρώπου από τόν Θεό και ή συνεπακόλουθος άπώλεια της έσωτερικής του ειρήνης.

Ι. Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΑΝΑΔΡΟΜΕΣ

Ἀγαπητές Ἀκτῖνες,

Ἐχει γραφεί ὅτι στήν διάρκεια τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου κατά τήν γερμανική εἰσβολή στήν Σοβιετική Ἑνώση τόν Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1941 ὁ Ἰωσήφ Στάλιν σέ ὥρες μεγάλων θυσιῶν στό διάστημα αὐτοῦ τοῦ φοβεροῦ πολέμου ζήτησε ἀπό τόν ρωσικό λαό, ὄχι γιά τήν κομμουνιστική ἐπανάσταση, ἀλλά γιά τήν ἀπόκρουση μιᾶς τρομερῆς ἐπιδρομῆς, νά θυμηθεῖ τήν χριστιανική πίστη καί ξεχνώντας τούς ὀρισμούς πού εἶχαν καταχωρηθεῖ γιά τήν θρησκεία στά κομμουνιστικά λεξικά καί τά ἰδεολογικά ἀλφαβητάρια δέχθηκε νά ὑποστηρίξει ἤ καί νά ἀνεχθεῖ πάλι τήν θρησκεία καί τήν Ἐκκλησία.

Γιά τήν πρωτοβουλία αὐτή τοῦ Στάλιν σχετικά μέ τήν παροχή θρησκευτικῶν ἐλευθεριῶν στόν ρωσικό λαό ὑπάρχει μία πρόσθετη μαρτυρία, σύμφωνα μέ τήν ὁποία συνετέλεσε σέ αὐτό καί ἡ σαφής ἀπαίτηση τοῦ τότε Προέδρου τῶν ΗΠΑ Φραγκλίνου Ροῦσβελτ, ὡς βασική προϋπόθεση γιά τήν γενναία παροχή ἐκ μέρους τῆς Ἀμερικῆς ἀμέριστης στρατιωτικῆς καί οἰκονομικῆς βοήθειας ἡ παραχώρηση τῶν θρησκευτικῶν ἐλευθεριῶν στούς Ρώσους πολίτες.

Ἄν καί ἡ ἀπόφαση αὐτή τῆς Σοβιετικῆς ἡγεσίας ἦταν ἕνας ἀναγκαῖος τακτικός ἰδεολογικός ἐλιγμός, ἐντούτοις ἦταν καί μία ἔμμεση ὁμολογία, ὅτι σέ ὥρες μεγάλων δοκιμασιῶν καί θυσιῶν οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνονται ἔντονα τήν ἀνάγκη τοῦ ὑπερβατικοῦ στηρίγματος καί τῆς θείας ἐλπίδας.

Μάλιστα ὅταν ὁ Τσῳρτσιλ ἀνέφερε στόν Στάλιν τά συμμαχικά πολεμικά σχέδια γιά ἀπόβαση στήν Βόρειον Ἀφρική τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1942 ὁ Στάλιν ἀνεφώνησε ξαφνικά: «Μακάρι ὁ Θεός νά εὐλογήσῃ τήν ἐπιχείρηση αὐτήν». Ἦταν παράξενο τό ὅτι ἀκούστηκε τό σχόλιον αὐτό ἀπό τά χεῖλη τοῦ ἡγέτη ἐνός κόμματος πού ἀπέρριπτε καί ἐδίωκε τήν θρησκεία, ἀλλά στήν πραγματικότητα ἡ φράση αὐτή ἀπηχοῦσε ἀπλῶς τήν ἐκπαίδευση τήν ὁποία εἶχε λάβει ὁ Στάλιν στά νεανικά του χρόνια σέ ἐκκλησιαστικά σχολεῖα.

Μετά τιμῆς
ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ

Ἀγαπητέ κ. Διευθυντά,

Πολλά ἄσχημα καί ἀποκαρδιωτικά συμβαίνουν στίς ἡμέρες μας. Δέν χρειάζεται νά τά ἀναφέρουμε, οὔτε νά ἀσχοληθοῦμε μ' αὐτά. Εἶναι γνωστά. Ἄς

προβάλλουμε εκείνα που έχουν κάτι ουσιαστικό να πουν. Ένα παράδειγμα:

Η κυρία Ευαγγελία Τσουκαλά είναι διδάκτωρ Παλαιοντολογίας και Καθηγήτρια Γεωλογίας στο Άριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Έδω και μερικά χρόνια πραγματοποιεί με συνεργείο ανασκαφές στα Γρεβενά. Εκεί ανακάλυψε το Μαρμμούθ Μπορσόνι, τό όποιο διέθετε χαυλιόδοντες (πού βρέθηκαν) μήκους 5,02 μέτρων και σύντομα θά συμπεριληφθεί στό ρεκό Γκίνες! Τό Μαρμμούθ αυτό, βάρους 6,5 τόνων, έξισε τήν περιοχή τών Γρεβενών πρίν από τρία έκατομμύρια χρόνια!

Σέ έρώτηση δημοσιογράφου (Καθημερινή 19.10.2008) άν συμβαδίζει ή θεωρία τής εξέλιξης τών ειδών μέ τή θρησκεία, ή κ. Τσουκαλά έδωσε τήν παρακάτω απάντηση: «Εάν μελετήσει κανείς τή Γένεση, θά δεί ότι ή σειρά τών ήμερών τής δημιουργίας του Κόσμου είναι ή σειρά πού έγινε ή εξέλιξη τής ζωής. Τώρα, εάν αυτή ή εξέλιξη όφείλεται στό προκαθορισμένο σχέδιο ενός Δημιουργού, αυτό είναι θέμα πίστεως».

Καί ή κ. Τσουκαλά συνέχισε: «Θά σās φέρω ένα παράδειγμα: Η καμηλοπάρδαλη τών 10 έκατ. έτών είχε κοντό λαιμό. Σήμερα ή καμηλοπάρδαλη έχει ψηλό λαιμό. Πού όφείλεται αυτό; Λέμε ότι ή εξέλιξη όφείλεται στίς μεταλλάξεις, δηλαδή στά χρωμοσώματα τών γεννητικών κυττάρων. Γεννήθηκε ένα νέο είδος προσαρμοσμένο στίς συνθήκες

του περιβάλλοντος, τό όποιο κατάφερε να επιβιώσει: πιάνει τά φύλλα από τά πιό ψηλά δέντρα και βλέπει καλύτερα τούς έχθρους. Σίγουρα δέν μάκρυνε ό λαιμός της από τήν προσπάθειά της να φτάσει στα ψηλά δέντρα. Τί έγινε; Γεννήθηκε τυχαία πιό προσαρμοσμένη στή Φύση; Η πρόκειται για τό θαυμαστό αποτέλεσμα ενός Δημιουργού πού φροντίζει για τήν εξέλιξη του κόσμου;».

Η Καθηγήτρια Ευαγγελία Τσουκαλά κατέληξε στήν απάντησή της ως εξής: «Η δική μου θέση είναι ότι αυτή ή μεγάλη ακρίβεια στήν ισορροπία του κόσμου δείχνει ότι κάτι πρέπει να υπάρχει».

Τό παραπάνω γεγνός είναι ευχάριστο και έλπιδοφόρο. Γιατί και σήμερα, έποχή συμβιβασμών και ήττοπάθειας, υπάρχουν έπιστήμονες, και μάλιστα νέοι, πού έχουν τό πνευματικό θάρρος να όμολογούν τήν αλήθεια.

Μέ έξαιρετική τιμή
Γ. Δ. ΚΟΥΒΕΛΑΣ,
Καλαμάτα

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΩΣ

Άγαπητές «Ακτίνες»,

Στίς 11 Ιουλίου 2008, μέ απόφαση του Ο.Η.Ε. γιορτάσαμε τήν «Ημέρα του Παγκοσμίου Πληθυσμού». Δηλαδή, γιορτάσαμε όλοι έμεις οι άνθρωποι του πλανήτη μας.

Πόσοι είμαστε; Υπολογίζεται, ότι φτάσαμε αίσίως τά 6,7 δισεκατομμύρια, σύμφωνα μέ σχετική Έκθεση του

Ο.Η.Ε.: «Κατά τὰ τελευταῖα 200 χρό-
νια», σημειώνει ἡ Ἐκθεση αὐτή, «ὁ
πληθυσμός τοῦ πλανήτη μας αὐξάνεται
ραγδαῖα μέ ἓνα ρυθμό τῆς τάξης τοῦ
1,9% ἐτησίως... τότε γύρω στό 2600
θά στεκόμαστε ὅλοι μας πάνω στή γῆ
κυριολεκτικά ὁ ἓνας δίπλα στόν ἄλλο»!

Ὅταν ὁ ἀναπτυγμένος κόσμος ὅλο
καί γερνάει (τά 245 ἑκατομμύρια τῶν
σημερινῶν 60άρηδων, ὑπολογίζεται νά
γίνουν 406 ἑκατομμύρια τό 2050; ὁ
ἀναπτυσσόμενος ὅλο καί γεννοβολάει,
μέ ὁκτώ Ἀφρικανικές χώρες, μαζί μέ
τό Ἀφγανιστάν, νά ἔχουν πρόβλεψη γιά
τή διάμεση ἡλικία τοῦ πληθυσμοῦ τους
κατά τό ἔτος 2050 μόλις τά 24 χρόνια.

Αὐτό σημαίνει, ὅτι τίς ἐπόμενες δε-
καετίες ἡ μετανάστευση θά συνεχίσει νά
χρωματίζει τό παγκόσμιο σκηνικό μέ
ἓνα ἐτήσιο κῆμα 2,3 ἑκατομμυρίων τό
2010, ἀπό τόν ἀναπτυσσόμενο πρὸς τόν

ἀνεπτυγμένο κόσμο. Πρέπει, λοιπόν, νά
συνηθίζουμε στήν ἰδέα, ὅτι θά συζη-
σουμε μαζί τους. Ἐναλλακτική λύση
δέν ὑπάρχει πρὸς τό παρόν καί μιά
τέτοια συνύπαρξη δέν εἶναι καθόλου
εὐκόλη.

Μέ τήν Ἑλλάδα τί γίνεται; Κάπου
ἐκεῖ ἀνάμεσα στίς 45 ἀναπτυγμένες χῶ-
ρες, πού ἀντιπροσωπεύουν τό 19% τοῦ
πλανητικοῦ δυναμικοῦ, μέ κοινό χαρα-
κτηριστικό τους νά βλέπουν τοὺς θα-
νάτους νά ξεπερνοῦν τίς γεννήσεις, βρί-
σκεται καί ἡ χώρας μας. Οἱ Ἕλληνες
60άρηδες ἔχουν ἤδη ὑποσκελίσει σέ
ἀριθμό τοὺς νεαροὺς κάτω τῶν 15 ἐ-
τῶν. Τελευταῖα φαίνεται νά ψιλοανα-
κάμπτει κάπως ὁ πληθυσμός τῆς χώρας
μας, ἀλλά αὐτό ὀφείλεται στοὺς ...οἰ-
κονομικούς μετανάστες!

Μέ ἐξαιρετική τιμή,
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τήν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χρι-
στιανική Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδός Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 210.32.35.023. Ἐκδότης
καί Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Ὑπεύθυνος
Τυπογραφείου: Μαρία Κ. Τσινταράκη, Γαμβέττα 12, 106 77 Ἀθήναι, Τηλ. 210.38.05.816.
Τιμή τεύχους ΕΥΡΩ 1,50. Ἐτησία συνδρομή, Ἐσωτερικοῦ ΕΥΡΩ 15, Ἐξωτερικοῦ ΕΥΡΩ 30. Ἡ
Ἐπιτροπή ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτήν τό δικαίωμα νά μὴ δημοσιεύῃ ἢ νά συντέμνην κατά τήν κρίσιν
τῆς οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δέν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελίαί
ἐντύπων ἐν γένει καί βιβλιοκρισίαι δέν δημοσιεύονται. ΚΩΔΙΚΟΣ 1692.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Φεβρουάριος 2009

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ
ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ «Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ»

55
ΧΡΟΝΙΑ
ΣΤΟ ΚΕΛΛΙ
ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΗΣ

Έπιμέλεια: Άνναστασία Α. Παπακωνσταντίνου - Μαλάμη

Πρόλογος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
καί πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστοδοῦλου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Έκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

Καρότυπη 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210.32.21.283

«ΑΚΤΙΝΕΣ»
ΚΑΡΥΤΣΗ 14, Τ. Τ. 105 61
ΑΘΗΝΑΙ

Δρος ΦΙΛΟΛΑΟΥ ΔΗΜ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΩΝ

Ιος ΚΥΚΛΟΣ

(ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΘΕΣΜΟΥ)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

ΑΘΗΝΑ 2008